

nº 179 Capdepera i Cala Rajada octubre 1996

En aquest número hi trobareu:

-Un aguiat de números i lletres

-Conversa amb...

-Opinions desbocades

-El nostre temps

-Llengua amb tàperes

-I les seccions i col.laboracions de sempre, de tota la vida

-Articles per badocar

-Xafarderies

-El conte d'es Padri Malater

-En Gustavet

Cap Vermell

octubre 1996
nº 179

Obra Cultural Balear
Capdepera i Cala Rajada

Hem fet aquest número:

Joan Rai
Pep Terrassa
Jaume Fuster
Paco Galià
Sebastià Ferrer
Joan Espiritusanto
Miquel Ferragut
Llucià Rinyon
Isidor Rodríguez
Andreu Genovart
Miquel Lliteres
Antoni Perelló

*Cap Vermell no té
perquè compartir
l'opinió dels qui escriuen
els articles. La seva
opinió s'expressa a tra-
vés de l'editorial.*

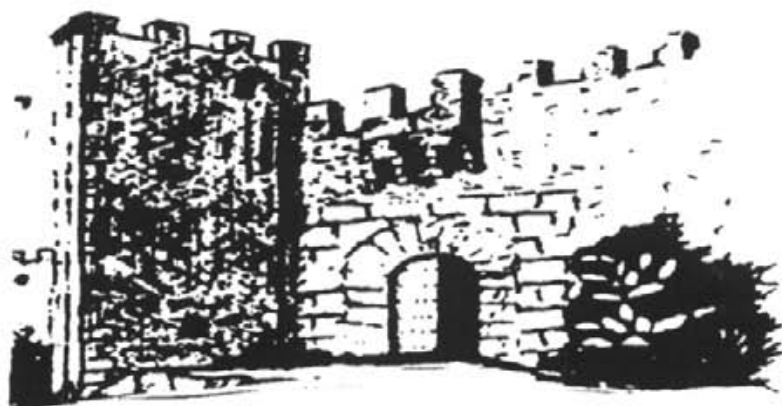
*Així mateix s'ofereixen
aquestes planes a
qualsevol que tenguin res
a dir.*

Dipòsit legal 1197/80
Impress a Tirrena
(Manacor)

Cap Vermell

Apartat de correus 69
Capdepera

P
O
R
T
A
L
E
T

Si el mes passat expressàvem la nostra preocupació davant el vandalisme que atempta contra els bens materials de titularitat pública o privada, sempre restituïbles, què podem dir, aquest mes, davant els atemptats contra allò de més valuós i sagrat: la vida humana?

Assistim sovint, entre indiferents i avorrits, a l'espectacle en què els mitjans de comunicació -especialment la televisió- han convertit la peripècia de l'existència de les persones. No hi ha parany ni en aquells casos més escabrosos o violents. Tot es justifica en funció de l'audiència. Ara bé, quan la violència colpeja a les nostres portes, quan la víctima i els botxins tenen noms i llinatges i un rostre familiar, la nostra perspectiva canvia de cap a peus.

Si la desaparició de Maria Nicolau creà un estat d'alarma entre la població, agreujada per la dramàtica situació familiar (l'espòs a la presó i cinc criatures deixades de la mà de Déu), la posterior aparició del seu cos a l'abocador de fems, víctima evident d'una mort violenta, va produir una total commoció. La notícia corregué com la pólvora, de casa en casa, de boca en boca i un calfred ens pujà a tots per l'espinada. Na Maria, la venedora de "cupons" dels cecs, era coneguda de tothom. I els pressumptes assassins, també.

Les diligències, summament ràpides i eficaces, amb menció especial per a la Policia Local de Capdepera, permeteren una fulgurant resolució del cas. La confessió d'un dels tres implicats acabà d'estalviar temps. Però, siguem sincers, això no ens consola. Seguim en la mateixa línia del mes passat: quina mena de malaltia social patim que és capaç d'oferir una simptomatologia tan esgarriadora?

Les reaccions més visceral, en calent, reclamaven mesures dràstiques. Mesures que alguns voldrien fer extensives a la família dels pressumptes assassins. Nosaltres, en canvi, no podem sinó, al temps que valoram positivament l'eficàcia policial, confiar en la Justícia, esperant que el seu pes caigui amb tot rigor damunt tots dels culpables. En aquest sentit, recolzam la iniciativa de l'Ajuntament de Capdepera de presentar-se com a acusació particular, amb la intenció d'aprofundir fins on calgui en la resolució d'aquest lamentable succés.

Per últim, expressam amb tota sinceritat la nostra condolència als familiars de Maria Nicolau, desitjant-los que puguin trobar pau i serenor en uns moments tan difícils, sense oblidar-nos dels protagonistes més innocents d'aquest drama: els cinc fills de la víctima.

Plaça des Sitjar

Tragèdia

No se'ns ocorre altre títol per encapçalar el presumpte assassinat de Maria Nicolau, la popular venedora de loteria de l'ONCE a Cala Rajada. Poques coses podem afegir al que han oferit tots els mitjans de comunicació: premsa, ràdio i televisió. En aquest cas tan lamentable, una cadena televisiva arribà a la paradoxal situació d'entrevistar un inculpat abans que aquest fos detingut.

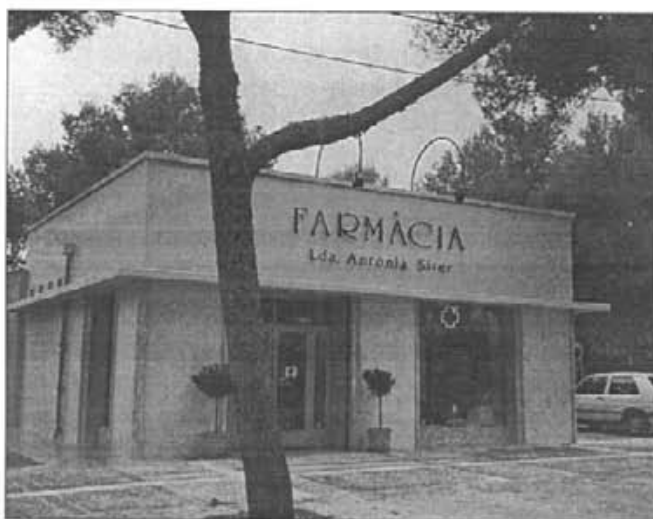
En el "Portalet" oferim algunes reflexions a propòsit de la mort de na Maria. Quan a la cronologia dels fets, recordem les coses com anaren: el dia 9 de setembre desaparegué del seu domicili na Maria Nicolau; alertada la policia, s'inicià poc després la seva recerca; mentre, els cinc fills de la desapareguda foren aollits pels padrins materns, a la finca d'Aubarca; la policia començà a treballar sobre la hipòtesi que acabaria amb l'esclariment del cas; el dia 20 fou trobat el cadàver de Maria, a l'abocador de fums de Capdepera, molt desfigurat pel foc; el dia 21 foren detinguts J.V.A. i D.V.A., a Manacor, com a implicats en el presumpte assassinat de la venedora de l'ONCE; el mateix dia, a Palma, es detenia P.G.V., qui es confesà autor material del crim i implicà els altres dos detinguts; el dia 24, enmig d'un gran desplegament de mitjans i d'una gran expectació, es dugué a terme la reconstrucció dels fets, davant el jutge.

Ara, la família i tot el poble intenten recuperar-se del cop. Els infants, de moment, han estat ingressats en el col·legi Nazaret, mentre son pare també roman a la presó, condemnat pel delictes de pressumptes abusos sexuals.

Farmàcia

El passat dia 1 s'inaugurà la farmàcia Sirer, situada a l'avinguda Mediterrani, devora Son Moll. Es tracta d'un ample i modern despatx, dotat de distints serveis complementaris i que ve a ampliar l'oferta farmacèutica del poble.

Podem dir que l'obertura d'aquest establiment ha constituït la culminació d'un procés que s'ha desenvolupat al llarg de més de set anys, enmig de nombrosos entrebancs de caire burocràtic i de traves legals. Ha estat, finalment, la Conselleria de Sanitat la que, d'acord amb les competències que té en la matèria, ha autoritzat aquesta obertura, malgrat els informes negatius del Col·legi d'Apotecaris. Aquest Col·legi ha vengut negant sistemàticament el permís per al nou despatx, fins i tot i segons sembla, a pesar que els informes del seu assessor jurídic i de l'arquitecte eren favorables.

Amb tot, segons hem pogut saber, encara ens trobam en el penúltim capítol d'aquesta història, ja que existeix un recurs, interposat davant els tribunals, contra l'autorització de la Conselleria, que hauria interposat el titular d'una altra farmàcia local.

Com a simples usuaris, no podem menys que felicitar-nos per l'obertura de la farmàcia Sirer, de la mateixa manera que ens alegrem que aquest estiu hagi funcionat una apotecaria a la zona de Canyamel.

Escola esportiva

Sota la direcció de Xisco Campins, per a aquest curs s'ofereix el servei de l'escola esportiva de l'Ajuntament. En total s'hi han inscrit devers 115 al·lots i al·lotes. Dos esports dels que s'ofereixen no han tengut matrícula suficient (escacs i futbol), mentre el ping-pong i l'atletisme només comptaran amb un grup dels dos prevists. En canvi, psicomotricitat, bàsquet i gimnàstica esportiva han estat els esports més sol·licitats, tant a Cala Rajada com a Capdepera.

Guardó

Mentre Tomeu Català, en nom del Projecte Home,

rebia la Gran Creu de l'Orde Civil de la Solidaritat Social, demans de la reina, el gabellí Llorenç Tous recollia la Creu de Plata, per la tasca desenvolupada al llarg de molt de temps a la barriada d'es Jonquet i a la presó de Palma. Això tenia lloc el passat 17 de setembre i nosaltres ens en congratulam. Animam els guardonats a seguir amb la seva tasca a favor d'aquells qui més necessiten ajuda i comprensió.

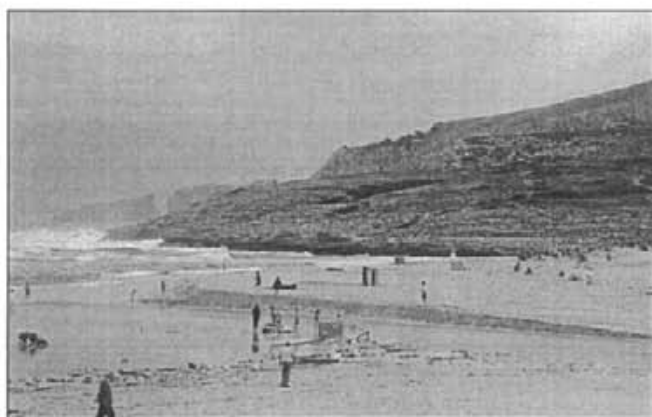
Trànsit

A fi de millorar la seguretat del trànsit a l'autovia Joan Carles I, s'ha procedit a vallar l'accés a la benzina i a son Moll als qui pugen de Cala Rajada. Així que, a partir d'ara, caldrà anar a donar la volta a la rotonda del camp de futbol. Aquesta mesura, tot i que no resol el problema totalment, donada la perillositat del creuer, sí que pot alleugerir-lo.

Pluges

Seguint amb el règim de temps inestable que comença a finals d'agost, tant el setembre com l'inici d'octubre ens han duit una borrasca darrere l'altra, amb petits intervals de bon temps. I ara ja podem dir que comença a fer fred.

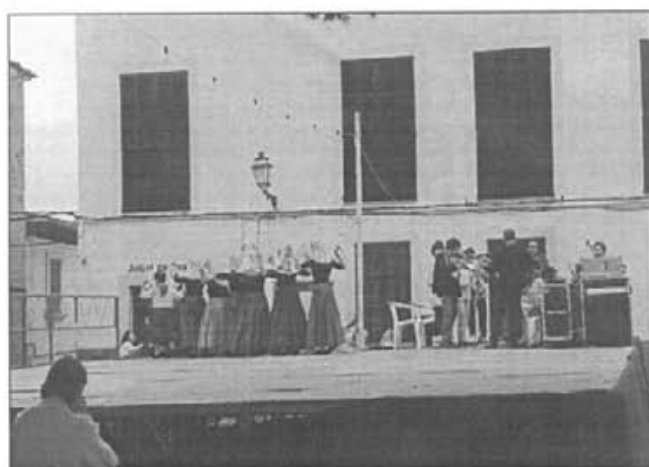
Aquestes borrasques, amb pluges sovint molt intenses, han produït desperfectes a diverses instal·lacions i han posat en evidència, un cop més, la xarxa de pluvials. Fons i torrents han tomat rajar. Els dies pitjors foren el 5, 6 i 7 d'octubre. Com a mostra vegeu la imatge del torrent de Cala Mesquida, que, en arribar a la platja, se'n dugué tot quant trobà al seu pas.

Ball de bot

El passat dia 13, després que el dia 7 s'hagués d'ajornar per mal temps, es celebrà la II Trobada d'Escoles de Ball de Bot, a la Plaça des Sitjar. El dematí es desenvoluparen una sèrie d'activitats per als nins participants, en el parc de s'Alzinar. Ja a la tarda, hi hagué una desfilada i la mostra corresponent, amb una participació més reduïda del que es feia comptes, donat que algunes

agrupacions no hi pogueren prendre part degut al canvi de data esmentat. L'organització va anar pel compte de les agrupacions locals "Castell de Capdepera" i "Aires Gabellins".

Curtes

- Una de les palmeres recentment sembrades a l'autovia caigué degut a una ventada del mes de setembre. La solució perquè això no torni a passar ja s'ha trobat: les palmeres han estat encimentades fins a la soca (?).

- A Cala Rajada s'han instal·lat nous senyals informatius de trànsit, tamany "gran format", a distints indrets. A veure si ningú no es perd.

- El passat 29 de setembre, l'associació "Sol Naixent" de gent gran de Cala Rajada, celebrà el ja tradicional dinar de germanor amb motiu de l'aniversari de la seva fundació. Com sempre, la festa tingué lloc a la Ciutat de Vacances "Font de Sa Cala", enmig de l'animació que caracteritza aquestes trobades. Segons hem sabut, el dinar va ser millor que mai, i com que gana no els en manca...

- Si llampugues no n'han faltat, aquestes últimes setmanes també s'han caracteritzat per bones captures de verdures i raors. Que duri.

- L'alzinar de devora l'escola de s'Alzinar, i perdonau la redundància, ha estat netejat per la brigada municipal, suposant això una primera actuació de cara al futur parc de la zona.

Agenda de la Vila

Mes de setembre

Han nascut

dia 30-8: Maria Jurado González, de Julián i Maria Luisa.

dia 1: Marina Mingorance Rodriguez, d'Eduardo i Maria Jesús.

dia 2: Miguel Ángel Pérez Jiménez, de Miguel Angel i Patricia.

dia 3: Catalina del Carmen Flaquer Ossorio, de Bartolomé Antonio i Lorena de Lourdes.

dia 4: Maria del Carmen Ruiz Ruiz, de Juan Sebastián i Maria del Carmen.

dia 16: Estefania Escobar Durán, d'Antonio i Maria del Carmen.

dia 21: Margalida Esquina Sancho, de Gabriel i Catalina Esperança.

S'han casat

dia 3: Cristóbal Montaña Santos amb Balbina Montañez Vega.

dia 7: Juan Mascaró Agudo amb Maria Magdalena Sancho Font.

dia 19: Antonio Castillo Márques amb Lisbeth Paulsen.

dia 24: Mustafá Erkan Cekmez amb Mercedes Moll Ferreiro.

Han mort:

dia 5: Bartomeu Bernat Ferrer (1925)

dia 12: Catalina Mayol Guiscafré (1909)

dia 15: Francesc Tous Moll (1917)

dia 23: Mateu Guiscafré Moll (1924)

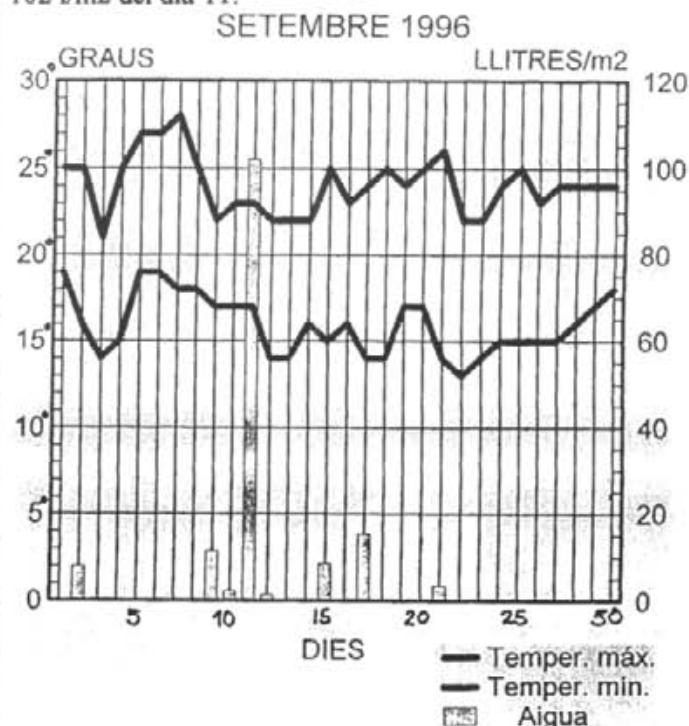
El temps, el nostre temps

per Joan Espiritusanto

Mes de setembre

Aproximadament, una tercera part de les pluges caigudes durant aquest any pertanyen al mes de setembre. Hem gaudit de daeu dies de pluja, que distribuïts per desenes han donat aquestes dades. A la primera desena, amb quatre dies de pluja, es recolliren 22'3 l/m²; a la segona, amb cinc dies de pluja, es mesuraren 127'5 l/m²; i a la tercera, que va ser la més seca amb només un dia de pluja, el 21, s'arribà als 3'5 l/m². En total, s'assolí una xifra prou espectacular: 153'3 l/m². Ja n'hi ha!

La precipitació màxima en un dia correspongué als 102 l/m² del dia 11.

Els altres meteors observats es refereixen a les tormentes elèctriques de la tard-vespres d'aquell banyat dia 1, i també el capvespre dels dies 15 i 17.

Tinguérem vents del quart quadrant, de mestral a principi de mes, per passar al xaloc a mitjan mes. Els dies 20 i 21, plujosos, els núvols compareixeren de ponent.

El dia 6 es complí el setè aniversari de les greus innudacions que assolaren la nostra comarca. Recordam com, fa set anys, les pluges arribaren als 200 l/m².

El dia 22, diumenge, a les 18 h., començà la tardor. El dia 27 poguérem observar l'eclipsi total de lluna, perfectament visible donat el bon temps que tinguérem. Aquest fenomen durà 3 h. 14 m.

Teatre

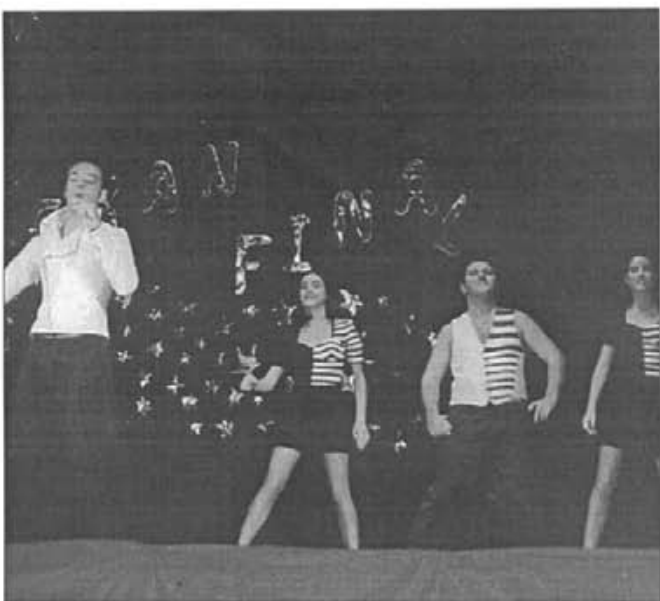
El grup "Es Mussol", embarcat en una dinàmica de gran activitat, aquesta tardor ens ha oferit dos muntatges: d'una banda, la reposició de "Gran final", el divertit espectacle musical que estrenaren amb motiu de les festes del Carme, i de l'altra, l'estrena de "Montenero" (Desfici per les vacances) de Goldoni.

Del primer d'aquests muntatges poques coses podem afegir al que ja comentàrem en el seu moment. Si de cas constatar la versatilitat de l'actual planter del grup, capaç d'adaptar-se a tota mena d'obres i situacions, a més de passar-s'ho bé.

Pel que fa a "Montenero", títol d'alguna manera inventat per "Es Mussol", assenyallem que el seu autor, Carlo Goldoni, és un comediògraf italià del s.XVIII que en aquesta obra, com en moltes d'altres, conrea un realisme social de caire humorístic, molt en la línia de Molière. Les seves obres, a primera vista, semblen d'una estructura molt simple i d'un missatge directe i planer. No obstant, els personatges, plens de matisos, i uns diàlegs de gran enginy, obliguen els actors a un esforç interpretatiu considerable. Aquest "Montenero", que s'estrenà a l'obsolet Teatre Principal (fins quan?), ens féu passar gairebé una hora i mitja a plena satisfacció, constatant com "Es Mussol", obra rere obra, va assolint la seva majoria d'edat artística. En aquest cas, contribuï a l'eficàcia posada en escena el director valencià Pep Sanchis, qui, com no podia ser d'altra manera, hi deixà l'empremta d'un treball professional i pulcre.

"MONTENERO", de Carlo Goldoni
Teatre Principal, dies 11, 12 i 13
Teatre Municipal de Manacor, dia 14

Paolo: Pep Uceda
Cecco: Biel Bisquerra
Berta: Isabel Uceda
Vittoria: Antònia Maria Riutort
Leonardo: Toni Perelló
Ferdinando: Àngel Díez
Filippo: Isidor Rodríguez
Brigida: Mari Germa Melis
Guglielmo: Climent Alzina
Giacinta: Maria Antònia Fuster
Fulgencio: Colau Bordoy
Direcció: Pep Sanchis
Ajudant direcció: Joan Martínez

L' Ajuntament informa

Acords de Plens :

dia 24-9-96 (sessió extraordinària)

- S'aprova el procediment de licitació, el plec de clàusules administratives, la despesa (que puja a 193.084.183.- Pts) i l'obertura del procediment de licitació per a la construcció del pavelló poliesportiu municipal.

- S'aprova el procediment de licitació, el plec de clàusules administratives, la despesa (que puja a 61.095.128.- Pts) i l'apertura del procediment de licitació per a la contractació d'obres del passeig Marítim/Passeig Colom.

- S'aprova la imposició de contribucions especials per a les obres del passeig marítim-passeig Colom, fixat en 18.102.926.- Pts, equivalent al 64,6% del cost, legitimat amb l'augment dels valors dels immobles de l'àrea beneficiada. Els mòduls de repartiment s'aplicaran el base a la longitud de façana (40%) i superfície edificada (60%). I exposar l'expedient a informació pública per poder presentar-hi reclamacions.

- S'aprova la imposició de contribucions especials per a les obres d'enllumenat públic d'una zona de Cala Lliteres-Línees A i B, fixat en 21.873.998.- Pts. Es fixa la quantitat a repartir entre els beneficiaris equivalent al 70% del cost, legitimat amb l'augment dels valors dels immobles de l'àrea beneficiada (donada la inexistència de subvencions d'altres organismes). Els mòduls de repartiment s'aplicaran el base a la longitud de façana (40%) i superfície edificada (60%). I exposar l'expedient a informació pública per poder presentar-hi reclamacions.

- S'acorda sol·licitar al CIM la inclusió dins del Pla d'obres i serveis de 1997 de les obres següents per ordre de prioritats: Reforçament del ferm en el camí de Son Terrassa, en el camí de Na Ferrera i en el camí de Son Jaumell.

- S'aprova signar el conveni amb la Conselleria de Sanitat i Consum del Govern Balear per a l'ampliació del centre de persones majors del Carrer Gómez Ulla de Capdepera.

- S'aprova el projecte d'ampliació del local de la 3ª edat de Capdepera, redactat pel Sr. Salvador Juan Más, arquitecte. I exposar-lo al públic ple termini de quinze dies per a possibles reclamacions.

- S'aprova l'ordenança reguladora de la circulació de vehicles a motor dins l'Àrea Natural d'Especial Interés (ANEI) de Cala Agulla-Sa Mesquida.

En aquesta ordenança es limita i prohibeix la circulació de vehicles a motor, determina les possibles excepcions (per vigilància, usos tradicionals, urgència o força major), marca la

velocitat màxima de 30Km/h i l'obligatorietat que els vehicles utilitzin equipaments amb dispositius silenciadors i mata-espurnes.

Prohibeix expressament tot tipus de pràctica esportiva amb vehicles motoritzats.

Finalment, determina les infraccions en lleus, greus i molt greus; establint les sancions següents:

infraccions lleus - 10.000 a 20.000.- Pts

infraccions greus - 20.001 a 100.000.- Pts

infraccions molt greus - 100.001 a 1.000.000.-

I s'aprova exposar l'expedient a informació pública, previ anunci al BOCAIB, per poder presentar-hi reclamacions.

dia 3-10-96 (sessió ordinària)

- S'aprova exercir l'acció popular en relació amb la mort de Maria Nicolau Mayol.

- S'aprova la creació de la Junta Local de Protecció Civil, a fi i efectes de coordinar tots els recursos i mitjans disponibles en el terme municipal tal com senyala la Llei de protecció Civil 2/85.

La Junta Local de Protecció Civil és l'òrgan assessor, informatiu del Sr. Batle. Les seves funcions són: proposar els plans bàsics pels municipi. Informar sobre els plans elaborats. Promoure i supervisar l'acompliment de les diverses mesures de prevenció. Promoure campanyes de formació i informació ciutadanes. Analitzar, després d'un incident, l'eficàcia d'un pla.

Com a mesura complementària es constituirà l'Agrupació de voluntaris de protecció civil de Capdepera.

- S'aprova la renovació del Padró municipal d'habitants a efectes de dia 1/5/96 amb el nombre de 6.101 habitants.

Acords de la Comissió de Govern:

- S'han contractat les obres d'enllumenat públic de la zona de Cala Lliteres zona A i B.

- S'ha encarregat el projecte de recollida d'aigües pluvials per una zona de Cala Rajada.

- S'ha encarregat el projecte de reforma del Teatre Principal a l'arquitecte José García Ruiz.

- S'ha encarregat a Will Kill la neteja i fumigació anual dels centres escolars i abocador de fums municipal.

- S'ha aprovat el projecte d'ampliació de l'electrificació del cementiri municipal.

- S'ha aprovat la primera certificació d'obres del Centre d'educació secundària.

- S'ha aprovat l'adquisició d'una fotocopiadora per la biblioteca municipal de Capdepera

- S'ha aprovat el calendari laboral de l'any 1997. Les festes locals seran dia 17 de gener, Sant Antoni, i dia 25 d'agost, dilluns de Sant Bartomeu.

*La Policia Local ha rebut nombroses felicitacions de les diverses autoritats institucionals de les Illes per la seva brillant intervenció en l'aclariment de la desaparició i mort de Maria Nicolau i la detenció dels suposats autors del crim.

La policia Local agraeix la col.laboració ciutadana que rep de forma general i la rebuda en la resolució d'aquest cas en particular.

Com és costum, la Policia Local celebrarà el dia de la seva patrona (Àngels custodis) a principis del mes de novembre; ja que abans no ho permet la disponibilitat del servei. En aquest acte queda convidat tot el poble de Capdepera.

* El GOB ha remés una felicitació al sr. Batle per l'aprovació de l'ordenança reguladora de la circulació de vehicles a motor dins l'Àrea Natural d'Especial Interés (ANEI) de Cala Agulla-Sa Mesquida. Resenyant que és la primera iniciativa d'aquest tipus que es realitza a les Illes.

* El Servei d'assessorament lingüístic ha editat un vocabulari català-castellà de restaurants que es repartirà gratuïtament a tots els establiments de restauració. També es facilitarà a tot-hom que el sol·liciti.

* L' Ajuntament ha sol·licitat al CIM que s'inclogui en el Programa d'intervenció arqueològica la neteja i acondicionament del talaiot del Claper des Gegants (S'heretat) de propietat municipal.

* La regidora de Serveis Socials visita amb els tècnics municipals l'edifici del convent de ca ses monges de Capdepera, per tal de rebre un primer informe del seu estat i comanar posteriorment el projecte que l'ha de convertir en futura residència de la gent gran.

* Està obert fins dia 30 de novembre el termini de pagament voluntari d'impostos i arbitris municipals a les oficines de recaptació de l'Ajuntament. Horari de 9 a 14 h.

*Es perllonga el termini de matrícula dels cursos d'adults fins dia 30 d'octubre.

* A partir de dia 15 de Novembre s'obri el termini de presentació d'obres al Concurs de pintura.

*Si de cas
me morís,
sepultau-me
en el mar
i per què
no en sortís
amollau-m'hi
de cap.
I deixau-hi
una boia
amb un drap
roig i groc,
la senyera
estimada
voleiant
al xaloc.
Quan les naus
la veurien
em farien
un crit:
"A la mar
ja descansa
i era un bon
mallorquí".*

J.FUSTER

BIBLIOTEQUES DE MALLORCA

- Centre Coordinador -

LA BIBLIOTECA ES PRESENTA

En l'actualitat, el nostre municipi compta amb dues biblioteques públiques: la de Cala Rajada, oberta l'any 1985, i la de Capdepera, que ha tornat obrir les seves portes enguany després que La Caixa cedís el seu fons bibliogràfic al Consistori. Hem de dir que ambdues biblioteques, en ser de l'Ajuntament, són públiques i no lucratives (gratuïtes), és a dir, qualsevol membre de la nostra comunitat pot adreçar-s'hi, sigui infant o adult, per cercar informació ràpida i actual sobre temes i matèries del seu interès o, simplement, per gaudir del seu temps d'oci amb la lectura d'obres literàries.

Respecte del fons, entre les dues biblioteques sumen un total de devers 20.000 documents. No només hi ha llibres, sinó que també tenim publicacions periòdiques (revistes de les més variades matèries) i material gràfic i audiovisual (cassettes de música i vídeos didàctics, de cinema i de dibuixos animats). Tota aquesta documentació es troba ordenada per matèries, tot seguint la Classificació Decimal Universal, més coneguda per CDU, i que ens permet trobar qualsevol tema o matèria seguint unes pautes numèriques. El fons infantil també és molt ampli, amb llibres de coneixements i lectures recreatives i d'imaginació com són els contes, les fàbules, els llibres d'aventures i les llegendes. En aquest apartat, l'organització i classificació de l'àrea és mínima i molt senzilla, per tal que els nins puguin manejar-se tot sols i còmodament.

Contràriament al concepte que molta gent té, la principal missió de les biblioteques no és acumular llibres, sinó més bé tot el contrari: aconseguir que surtin d'ella el major nombre possible de documents, la qual cosa significaria que és activa i que està responant a les necessitats culturals del seu entorn. Dintre del capítol de serveis hi ha una àmplia oferta, no ja només les més conegudes com són la lectura a la sala o el préstec, sinó que s'intenten dur a terme altres activitats que tenen com a objectiu atreure el públic "no lector", gent que no coneix el centre o que no té molt clar que és el que li podem oferir. És en aquest punt quan entra en joc el que s'anomena l'animació cultural i que consisteix en organitzar conferències sobre temes d'actualitat, exposicions interessants, contes i titelles per als més petits, visites didàctiques dels escolars..., i així aconseguir que ens conegui tothom.

Som conscients que el nostre fons, tot i tenir un caire divulgatiu i acadèmic, pot no satisfer absolutament la totalitat dels usuaris que ens visiten, i en aquest cas ens referim a aquells que cerquen informacions molt especialitzades a nivell universitari o d'investigació, però podem assegurar que ningú sortirà sense resposta, ja que l'orientarem àmpliament del conjunt de les darreres publicacions de qualsevol disciplina aparegudes i publicades durant els últims mesos.

A les biblioteques també es troba ubicat el SERVEI D'INFORMACIÓ JUVENIL que intenta resoldre els dubtes i qüestions que els joves es poden plantejar avui en dia i assessorar-los sobre qualsevol tema. El servei orienta damunt educació (cursos, carreres universitàries i les seves possibles sortides professionals, els plans d'estudi i els llocs on es poden estudiar), treball (orientació laboral, cursos ocupacionals, drets laborals, treball a l'estranger), objecció de consciència i servei militar, cultura i oci (exposicions, teatre i altres espectacles), temps lliure - feim el carnet jove-, salut (sexualitat, drogaaddicció), i un munt de temes més.

Ara només resta esperar que aquelles persones que encara no coneixen les nostres biblioteques o que encara no saben que s'havia reobert la de Capdepera, que continua al mateix lloc, s'hi adrecin i comencin a gaudir plenament d'uns centres de comunicació i cultura que estan prop de casa nostra i al servei de tots els ciutadans.

Loli Vivancos

Aux. de Biblioteca de l'Ajuntament de Capdepera

**Consell Insular
de Mallorca**

Contes d'es Padri Maler

Sa Llampuga de Cala Gat (i 2)

Anaven a tota màquina seguint na Margalida quan son pare es donà compte d'es perill que corrien per ses vergues i es trons escardats que feien mal a ses orelles. Assegut en es timó, a s'endret de l'Olla i es Cagarro, a son pare sa brusca ja li feia es clatell net i veia la mar que augmentava a la mala i cada ona que era més grossa que s'anterior.

Aquells tres cossets ara ja ni se'n recordaven d'es serrans ni de sa Llampuga veient es perill que tenien damunt. Tenien por que una onota no els enviàs en es fons de la mar. Ni tans sols s'havien entretingut a plegar sa fluixa.

Entre llamps i trons sa brusca s'havia convertit en una barrumbada d'aquestes que fan història. Es miraven sa punta d'es Far pensant si la mar els hi deixaria arribar abans d'enviar-los en es fons, perquè ses ones eren més altes que una casa i encara hi tornaven més.

El Bon Jesuset volgué que hi arribassin, però es temporal de nord era tan gros que sa gent encara en parla.

Encara que s'estiguessin a popa, qualque cop de mar els entrava dins sa barca per darrere i es dos al.lots s'hagueren de posar amb un poal a trure aigua. Quan giraren es Cap d'es Far cap a sa punta de Cala Gat, es cops de mar eren tan grossos que es bufador alçava aigua a més de trenta metres. I quan foren a s'indret de sa Cova d'es Castellàs ses ones ja passaven per damunt sa pedra d'es Faralló, i podeu ben creure que aquells dos bergantells no donaven a bastament per treure s'aigua que entrava a sa barca. Feia una bona estona que es cops de mar havien fet sa coberta neta de serrans, rems i tot lo demés, i si ells no havien caigut a la mar era perquè estaven a baix, aferrats i ben alerta. A sa barca només hi quedaven ells tres, es motor i s'aigua que havien de treure a la mala, aferrant-se quan venia es cop d'ona i treint-la abans que en vengués un altre. Sa pell no els tocava sa camisa d'assustats que estaven, i quant a promeses... de promeses, a cada moment en feien, i de tota casta!

Son pare, que estava en es timó, no s'aturava de cridar que treguessin s'aigua aviat perquè estaven a punt d'anar-se'n a fons i només hagués faltat que s'aigua els hagués anegat es motor.

Entre crits, llamps, trons, aigua fins a sa pell, tant d'es ploure com d'es polsim, gràcies a Dèu i a sa Llampuga de Cala Gat, arribaren a voltar sa punta de Cala Gat cap en es moll i entraren dins sa redossa.

Tot havia passat en meyns de mitja hora, que a ells els semblà una eternitat, sobretot es tros de l'Olla fins a sa punta de Cala Gat.

Es mariners més vells, que ja donaven per perduda sa barca i sa tripulació, quan la veren arribar, s'acostaren a s'amorra i començaren a renyar aquell pare de poc coneixement que, en un dia com aquell, continuà pescant davant sa Mesquida.

-Això és no tenir res dins es cap...

-A gent d'aquesta no l'haurien de deixar sortir a la mar...

-Que el comprin, en es peix, si en volen menjar, que per això hi ha mariners...

Aquests eren es cometaris que es feien damunt es moll. Després son pare contà allò que havia passat, que pescant, pescant i agafant serrans, es temps passava i no s'havien donat compte, cap baix mirant es peixos que treien, d'es mal temps que es posava.

Bono, en sentir allò, llavonces si que el renyaren, diguent-li que a dins la mar lo més important sempre és dur es cap a l'aire i cada punt mirar es temps, i amb més motius si hi ha ruixats que és lo més delicat que hi ha a la mar.

A terra, no té massa importància un ruixat, et banyaràs o no et banyaràs, et farà malbé s'anayada o no, però enmig de mar, quan s'atraca un ruixat no saps mai lo que du dedins. Moltes vegades arriba més prest es vent que s'aigua i es niguls. La mar s'ha menjat molts d'homes per no haver tengut en compte aquestes coses i no haver tengut por d'es ruixats. Heu de pensar que la mar fa forat i tapa sense demanar permís a ningú.

Després que es mariners renyaren aquell pare, aquest acabà de contar com sa Llampuga els havia desbaratat sa pesca i que l'havien volguda agafar perquè es seu fill la volia p'es moixos. I tanta sort que es dirigí cap en es Far perquè encaçant-la no s'havia donat compte d'es mal temps fins que foren a s'endret d'es Cagarro.

-Sa Llampuga t'ha fet això? -exclamaren mariners.

Si -digué en Tomeu- i ho sé cert que és molt vella i beneita, sempre mos renyava quan anàvem a tirar es berenar en es moll. És més beneita aquesta Llampuga vella!

-Beneita? -li digueren es mariners- lo que és més viva que una centella i més bona que tots. Avis a una hora abans d'entrar es temporal, té més de cent anys i es passeja per tot es Mediterrani, ho sap tot. Amb s'olor diuen que coneix si es vaixells transporten drogues, i com que això és una cosa que fa mal a sa gent, a aquests no els avisa d'es mal temps, ni tampoc a es qui fan contraban de tabac.

En Tomeu i en Miquel badaven un orellam com un ase escoltant allò que contaven es mariners més vells. Sabent tot quant els acabava de passar, varen prometre que no se'n riurien més d'es vells, tant si eren homes com dones com animals, perquè es vells, només d'haver vist i sentit contar tantes de coses, així de bones com de dolentes, saben molt i ensenyen només ses coses bones.

Sa Llampuga de Cala Gat diuen que encara és viva, però que no la veuen tant perquè, amb ses embarcacions tan ràpides que hi ha avui en dia, s'estima més estar mig amagada a fi que no la ferin, i sempre mira per si ha de salvar algú.

¶

Aquest conte és dedicat a sa meua néta, na Pilar Guiscafré Ferrer, i esper que no sigui es darrer, i que Dèu em doni vida per poder- n'hi contar fins que ella en vulgui escoltar.

Esports a Cap Vermell

Judo

El Club Renshinkan inicià la temporada amb un gran triomf en el Campionat de Balears Sub-19 masculí. S'obtingueren cinc medalles d'or, una de plata i una de bronze.

En aquesta primera trobada de la temporada hi participaren dotze gimnassos de la comunitat autònoma, essent el nostre club el triomfador absolut de la competició. Aconseguirem medalla d'or: Jaume Gomila, Joan Andreu Martínez, Simó Martí, Guillem Artigues i Lluís Pastor. Medalla de plata ho fou Onofre Pastor i el bronze fou per a Jeroni Sancho.

En definitiva, un brillant començament de temporada per a aquests esportistes que, bé es nota, durant l'estiu no abandonaren l'entrenament i això, com es veu, ha donat els seus fruits.

CEJR

D'Altra banda, un any més s'ofereix als alumnes dels centres escolars classes de Judo com a activitat extra-escolar, amb un considerable nombre de nins i nines inscrits.

Futbol

Superades les emocions de les primeres jornades de lliga i el "trasbals" del liderat de la Regional Preferent, l'Escolar sembla consolidar-se en una situació de privilegi pel que fa a la classificació. Certament no ens trobam més que a l'inici d'un campionat llarg i difícil, i fa mal dir com acabarà l'equip local, però ja sabeu allò de que "bé està el que bé comença". Tots encara recordam amb pànic el final de la passada lliga, en què l'Escolar es jugà la permanència en el darrer partit. Per això ens alegra que enguany les coses hagin partit millor i els punts que s'han fet ja no s'han de fer.

Redactam aquestes línies després del partit jugat a Vilafranca, on es perdé per 2-0, i dels resultats posteriors no en sabem res. Esperam que la línia empresa, de la mà de Bernat Palmer, no s'hagi torçut i l'Escolar segueixi ocupant els llocs capdavanters de la taula.

Triatló

El passat 5 d'octubre es disputà el 1er. Triatló Infantil de Capdepera, sota l'organització del Centre d'Esports Club Font de Sa Cala i amb el suport de l'Ajuntament de Capdepera.

Quinze foren els participants en tan dura especialitat que, en aquest cas concret, consistí en 100 m. de natació, 2 km en bicicleta i 500 m. de cursa a peu.

En categoria femenina, la guanyadora fou Sandra Pérez; dels al.lots, el primer va ser Abraham Cebrián.

Conversa amb

Assumpta Gual Noguera

Des de fa uns anys, la comissió de mestres d'escola de CAP VERMELL anava endarrerint d'aconseguir unes fotografies o informació sobre la desapareguda escoleta de Sa Torre. El seu enderrocament per fer lloc a una grandiosa rotonda ens va sorprendre i no hem pogut trobar cap fotografia ni entre els alumnes.

Per mediació de na Teresa Guiscafré Ferriol "Caragol" hem localitzat una de les darreres mestres: n'Assumpta Gual Noguera. N'Assumpta encara estima aquest redol de Capdepera, sobretot l'amo en Joan Vaquer i na Teresa; sovint visita aquest matrimoni i dinen junts.

A l'ombra d'un morer i una olivera situats davant les cases de ca na Teresa, mentre reposavem el dinar, n'Assumpta recordava, divertida, aquell desbaratat principi de curs.

Com començà aquesta relació amb Sa Torre?

Era el mes de setembre de l'any 1966; llavors vivia a Palma i vaig venir en un dos cavalls. En arribar a l'escoleta les portes i finestres estaven mig obertes i l'interior brut i sense cap al.lot. A mitjan dematí vengueren dos germans i em digueren que no en vendrien més. Ben desorientada vaig sortir a veure si trobava qualcú; just davant l'escoleta hi havia un matrimoni que recollia les garroves i cap a ells em vaig dirigir; eren l'amo en Joan i na Teresa els quals em posaren al corrent del que passava amb l'escoleta.

Per quins motius no comparegueren els al.lots?

L'any anterior havia estat tancada i abans els mestres tan sols hi anaven els primers mesos, després començaven a faltar i venien

sense ganes de treballar; tots desitjaven un canvi de destí o s'excedència. Era normal que els nins no compareguessin

Com reaccionares davant aquesta situació?

Aquell mateix matí vaig arribar fins a l'ajuntament per demanar al batle que arreglàs i netejàs l'escola, però no va servir de res. Amb l'ajuda dels nins posarem l'edifici en condicions.

Jo no podia anar i tornar cada dia de Palma perquè, en aquell temps, el sou no arribava a mil pessetes mensuals. L'horabaixa vaig acudir una altra vegada a aquell matrimoni que havia conegut per demanar-li si podia passar la nit a ca seva mentre no trobàs una altra solució. Així fou com començarem l'amistat. Aquell vespre ni ells ni jo dormirem perquè una situació tan estranya donava molt a pensar. Al tercer dia ja varen conèixer la meua mare i vaig quedar a viure amb aquest matrimoni i sentir-me com a ca meua.

Quina era la teua experiència docent?

Llavors tenia vint-i-tres anys. Abans havia exercit a una escola unitària de Guadalajara i n'havia quedat molt contenta de la meua feina i de la col.laboració dels pares; per això, quan em digueren d'anar a una altra escoleta unitària no em va desagradar i vaig acceptar encara que no conegués on m'enviaven.

Aquí tot va ser molt diferent i vaig començar de zero. Els primers dies vaig visitar totes les cases d'aquesta zona a cercar al.lots; en vengueren vint-i-vuit.

Com era l'escola?

L'edifici era rectangular, molt fred en s'hivern; a un recó hi havia una ximeneia però no

L'edifici del fons es l'escoleta de Sa Torre. Els nris miren el trànsit que passa just davant ells.

encalentia; el mobiliari i l'edifici estaven abandonats; el solar, sense tancar, estava vora un creuer de carreteres amb un trànsit important i això era perillós. A la fotografia, l'única que he pogut trobar, es veu un grup d'alumnes que passen el temps de descans a l'ombra d'una figuera mirant el trànsit.

Els alumnes col·laboraven molt; m'ajudaven a mantenir l'escola en condicions i a ensenyar als més petits. De llibre de text feien servir una enciclopèdia de grau mitjà o superior de l'editorial Santillana.

Quan duiem una bona estona de conversa ha comparegut l'home de n'Assumpta, el conegut escriptor Pere Morey Servera, gran conversador, economista de professió i novel·lista de vocació.

Superada la sorpresa inicial et degueres trobar amb situacions divertides i curioses?

Un costum que hi havia en aquesta escoleta era que per a Nadal regalaven un gall viu al mestre. Els alumnes m'ho havien fet a saber i jo els dit que si no el duien mort no el volia. Arribà Nadal i dugueren el gall viu amb el pretext que mort no feia bo. Aquell dia començaven les vacances i vaig arribar a ca meua a Ciutat amb el gall amb la mà; pensava que en Pere el mataria però no ho volgué fer; després de molt de discutir l'agafarem pels peus i pel coll i en Pere començà a trinxotar. Amb això tocà el telèfon i com que el gall no es movia pensàrem que havia estirat els potons i l'amollàrem; de cop reviscolà i sortí de dins la cuina amb el cap que

penjava i noltros dos darrera. Va ser gros!. Mai més vaig voler animals vius.

Aquell any en Pere treballava de guia turístic i una de les excursions que feia era la visita a les coves d'Artà. Llavors festejàvem i com que a les coves tenen els seus propis guies en Pere baixava davant l'escoleta i m'ajudava una estoneta. Un dia feia les voreres de l'escola netes i amb això s'aturà un cotxe amb estrangers a demanar per les coves. En Pere els hi donà tota casta d'explicacions i aquells estrangers quedaren estorats per lo bé que s'explicaven els pagesos mallorquins.

N'Assumpta estigué cinc cursos a l'escoleta de Sa Torre. Segons na Teresa, ha estat una de les millors mestres que hi han passat; de fet s'ha cuidat d'estar al dia i això es nota en la manera de parlar.

Amb un tres i no res l'amo en Joan ha fet una bassetja i conta que, quan era nin petit i encara no podia feinejar, els seus pares n'hi feien una amb un vencí i mentres ells segaven en Joan espantava, amb les pedres que llançava, els ocells perquè no es menjassin els grans de les espigues.

El temps ha passat i uns i altres hem d'atendre altres ocupacions. Ja ens hem oblidat de l'escoleta i no feim més que encetar nous temes de conversa, com si volguéssim aclarir en uns moments aquelles curolles personals de les quals ens hagués agradat parlar però que haurem de deixar per una altra ocasió.

un

per aquesta foto

ENQUANY AL TURISTA
UN MILIÓ LI PEGAREM
UNA BUFETADA PER
NO SER EL DOS
MILIONS

UN MILIÓ PER AL MILLOR!

(L'acudit és de Chumy Chuméz)

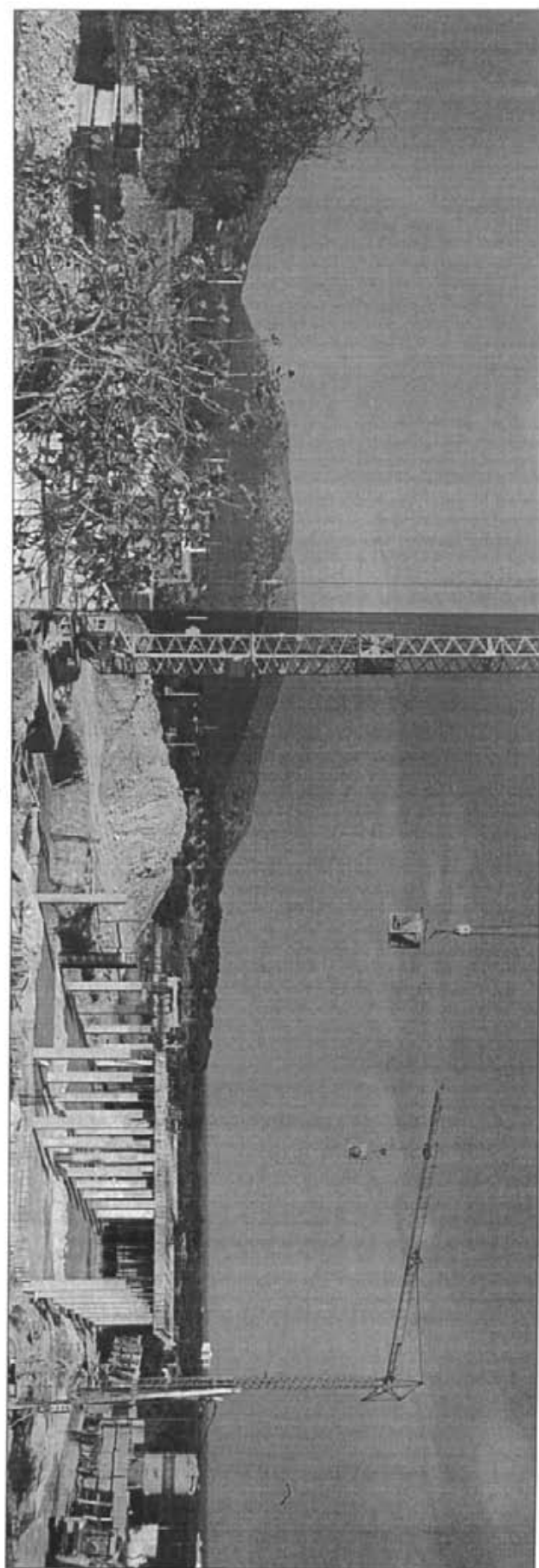
AGULLES DE CAP NEGRE

✂ PREGUNTA: Algú sap el grau de contaminació dels materials que incorpora el cendrer suposadament ecològic? Són reciclables els damunt dits cendrers?

RESPOSTA:

✂ A mi que no m'operin cantant.

✂ El preu de les medicines pujarà. El preu de les medicines s'abaixarà. Els salaris dels funcionaris estan congelats. Les nòmines dels funcionaris pujaran per damunt de la inflació. Les pensions de jubilació estan garantides. No hi ha doblers per pagar els pensionistes. Es retallarà el pressupost de sanitat. Es dedicaran més recursos a sanitat. Som del govern!

NO SIGUEU
BUFES

EXIGIU
PET
NO VOS DEIXEU
INTIMIDAR PELS
FABRICANTS DE
PVC

GAP

VERMELL

la teva revista

EN COS DE CAMISA

Al poble mallorquí,
la història l'ha acostat
al bandol dels perdedors,
ara, però, ens ha tocat
el reintegrament i podem
estar més que contents.
Cada dia; a les 3'10, 5'40,
8'15 i 10'50, a l'avinguda
Joan March, 2;
podem participar, per un
preu mòdic, de les
engrunes de l'imperi.

PES FORAT DE SA PLAÇA

Aquesta casta d'infortunis sempre passen als altres i a un altre lloc. Ara ens ha tocat de prop, d'una manera o altra ens hem sentit colpejats per l'esgarrifadora notícia i tots hem sentit dins nosaltres una mescla de tristor i ràbia.

Sabem que successos d'aquests n'ocorren cada dia; els diaris, les revistes i les televisions dediquen espais a informar sobre les miseries humanes i les productores han trobat un filó filmant pel·lícules en les quals no s'escatima de mostrar amb detall les escenes més macabres. Sembla que ens hi hàgim avesat, però quan som nosaltres els veïnats dels protagonistes ens costa de pair que fets tan horribles tenguin lloc, i molt manco a casa nostra.

Mallorca, Cala Rajada, són llocs paradisiacs, són la terra de promissió per a molts d'immigrants i les llums de neó l'aparador d'una terra feliç i confiada. Tanmateix, les estadístiques i els polítics no es cansen de confirmar que som capdavanters en un caramull de sigles inintel·ligibles.

També és una terra amb perdedors, i na Maria, que per guanyar-se la vida venia la il·lusió de tots els dies, en sabia molt d'això; el seu final, a mans d'altres perdedors nats, ens diu que les coloraines dels neons, per segons qui, són a l'altra banda, inaccessible, de la riba.

Que trobi el descans i la pau que li foren negats en aquesta vida.

Llengua amb tàperes

L'amic Antoni Flaquer "Coix" és una persona extraordinàriament sensible davant tot el que es refereix al nostre patrimoni històric. Aquesta sensibilitat seva l'ha menat, al llarg dels anys, a arreplegar tot quant ha estat al seu abast, en relació al passat gabel·lí. Sovint m'ha donat a conèixer des de postals antigues a cartes d'algun personatge més o menys conegut, que havien caigut en les seves mans, sense que jo fos capaç de determinar-ne la vàlua. Es tracta de documents que ell s'ha preocupat de rescatar de l'oblit i de la més que probable desaparició. Documents, en tot cas, que els futurs historiadors de Capdepera s'haurà de preocupar de conèixer i interpretar.

Recentment, n'Antoni em lliurà dos testaments que em semblaren extraordinàriament interessants des del punt de vista lingüístic. Aquest és un aspecte pel qual sent especial devoció, com no deveu ignorar si seguïu habitualment aquesta secció. Així que tot d'una vaig procedir a escorcollar-los. Es tracta de sengles documents datats el 18 de setembre de 1784 i l'1 de setembre de 1809, atorgats per dos gabel·lins davant els notaris d'Artà, Antoni Nebot i Bartomeu Pujol, respectivament.

Aquests testaments són escrits en català i des del punt de vista lèxic i sintàctic resulten molt acurats i a penes s'hi troben barbarismes. Quant a l'ortografia, s'hi reflexen l'anarquia i el desgavell propis de l'època. Però, abans de seguir parlant de la qüestió lingüística, permeteu-me una breu digressió que ens ajudi a contextualitzar aquests papers.

Després de la Guerra de Successió i abolits els furs i privilegis dels Països Catalans i d'Aragó per Felip V (Decrets de Nova Planta, 1707-1717), s'imposaren l'opressió cultural i l'absolutisme polític a ca nostra. S'inicià, obertament, la persecució de la llengua catalana, que no ha cessat des d'aleshores.

El català fou substituït pel castellà com a llengua oficial: l'escola, els tribunals i l'església foren castellanitzats. Segons el *Consejo de Castilla* (1715) es tractava que "...los pleitos se sigan en la lengua castellana; [...] mandando al mismo tiempo V.M. que en todas las escuelas de primeras letras, y de gramática, no se permitan libros impresos en lengua catalana: escribir ni hablar en ella dentro de las escuelas; y excepcionalmente aprendan Doctrina Cristiana en nuestra lengua; que por

estos y otros medios suaves se irá haciendo común..." El 1772 s'ordenà que les empreses duguessin els comptes en castellà, i el 1799 fins i tot es prohibiren les representacions de teatre en català. Del que es tractava era d'endegar una política d'extermini de la llengua i cultura catalanes, i fou precisament durant el segle XVIII que la submissió al centralisme castellà assolí el punt àlgid. Existeix nombrosa bibliografia al respecte i intentar-ne un resum és gairebé impossible.

Curiosament, la llei del Notariat que imposà el castellà a les notaries no arribà fins al 1862. Entre el Decret de Nova Planta i aquesta data devia resultar inimaginable la imposició del castellà en els documents notariais, donada la total i absoluta incomprensió d'aquesta llengua per part de la immensa majoria de testadors. Abans de 1862, els únics testaments en espanyol són els de forasters (funcionaris civils i militars, o dels seus familiars).

Seguint el treball d'Antoni I. Alomar, *La desinència -o a la primera persona del Present d'Indicatiu a Mallorca* (Randa, núm. 35), és que he estudiat els testaments recollits per Antoni Flaquer. Aquest és un aspecte molt interessant, i també prou controvertit, de la nostra llengua. La primera persona d'indicatiu presenta variants morfològiques en els distints àmbits geogràfics del domini del català. Alguna altra vegada ja m'hi he referit, sortint al pas dels qui promouen separatismes lingüístics que, tampoc per aquest costat, no es sostenen.

El fet és que, fins al segle XIV, en català s'hi troben abundants terminacions consonàntiques, com a resultat de la caiguda de la -o final llatina (en el pas del llatí al català, gairebé només es manté la *a* en posició final). Si de cas, apareix una *e* epentètica en terminacions en gleva consonàntica (*e* de suport seguint una acumulació de consonants difícil de pronunciar: *omple*, *esquitxe*...). Al segle XVI, aquesta -e es fa present a d'altres verbs on ja no és epentètica, sinó que es comença a identificar com a pròpia de la primera persona (*suplique*, *demane*...). A finals d'aquest segle, a Mallorca alternen dues formes, sense un criteri definit: la -e i la / (absència de vocal final).

D'altra banda, el professor Alomar diu: "*El morfema -o que hem vist que va començar a difondre's a la 1ª ps de l'IP al Principat i al País Valencià durant el segle XV comença a aparèixer també a Mallorca al primer quart del XVII i s'hi troba especialment molt documentat als protocols notariais del segle XVIII*". Aquesta -o dels testaments (*entrego*, *acepto*), sovint substitueix aquella desinència -e d'origen epentètic i aquella altra -e adquirida per analogia.

Ja cap al segle XIX, a Mallorca s'hi produí la restauració de la desinència - /, i arribà a ser tan forta que acabà per desaparèixer totalment la -o. Això ha fet que aquesta desinència / la trobem, avui, fins i tot en verbs l'arrel dels quals acaba amb una gleva consonàntica inexistent abans a fi de paraula (*corr*, *xerr*, *menj*, *desitj*, *conr*, *compr*, *umpl*...), de difícil pronunciació.

Diu Antoni I. Alomar: "*L'augment de la freqüència*

d'aparició de la desinència / al segle XIX també coincideix amb una degradació de l'ús del model de llengua formal (les notaries eren el darrer bastió del català en els registres formals escrits fins a la llei del Notariat de 1862) i el fet que justament en un moment que augmenta la interferència de l'espanyol comenci a recular la terminació *-o* ha de ser indicatiu de l'origen autòcton d'aquesta desinència".

He cercat tots els verbs en 1ª ps de l'IP, en els dos testaments a què ens referim, i aquest n'és el resultat.

Testament de 1784:

publich
puch
valech
cedesch
entrego
tinch
posseyesch
accepto
lloe
aprovo
ratifich
confirmo
conech
don

Testament de 1809:

publich
don
cedesch
transferesch
entrech
tench
posehesch
vench
renuncio
remitesch
constituesch
don
lloe
aprovo
ratifich
confirmo
promet

La principal conclusió a què podem arribar és que les desinències *-e* i *-o* alternen amb la desinència / , en uns moments de forta vacil·lació. Així mateix, podem concloure que les dues desinències esmentades eren ben presents a Mallorca, si més no en els registres formals. Tampoc no hem d'oblidar que, en alguns casos, aquests verbs constitueixen expressions dels formularis notariais i, per tant, es troben fossilitzades.

Com ja he dit, s'ha volgut donar massa importància a aquestes diferències de desinència, com a valors distintius. El fet és que la llengua ha evolucionat molt semblantment al Principal, a València i a les Balears, seguint les mateixes etapes.

Per acabar, a més de donar les gràcies, un cop més, a Antoni Flaquer, transcriuré altra vegada unes paraules d'Antoni I. Alomar: "Ni la diversitat pel que fa la desinència actual de la 1ª ps de l'IP no és antiga ni la solució final no separa els dialectes, si tenim en compte la cronologia i que el ventall de terminacions s'ordena històricament formant un diasistema. En aquest cas de bell nou trobam evolucions paral·leles que de vegades no arriben a consolidar-se. La unitat de l'idioma es referma, fins i tot allà on apareix una diversitat morfològica més gran".

Llengua neta

Si no ens dol atorgar el premi llengua bruta, menys ens pesa donar el premi llengua neta. I aquest mes el concedim per partida doble:

- Al Servei d'Assessorament Lingüístic de l'Ajuntament, per l'edició d'un pràctic fullet sota el títol de *Vocabulari de restaurants*, el qual constitueix una acurada guia que, com molt bé s'assenyala, té per objectiu "facilitar als professionals de la restauració la redacció de les cartes en català". No es probable que se li faci molt de cas, però nosaltres també tenim el privilegi de no anar a menjar on no es respecti la nostra llengua.

- Al president del Govern Balear, Jaume Mates, per oferir el seu discurs d'obertura del debat sobre l'estat de l'autonomia en un català acurat i pulcre. Res a veure amb aquelles impresentables intervencions de Gabriel Canyelles. Actituds com aquesta, si més no en la forma, constitueixen un bon exemple per a tots els ciutadans d'aquestes Illes. Quant al fons, ja en parlarem a partir del mes que ve.

JAUME FUSTER ALZINA

CENTENARI DE L'APLEC DE RONDALLES D'EN JORDI D'ES RACÓ

LES CONTARELLES GABELLINES

Dins l'Aplec de rondalles de mossèn Alcover hi ha unes narracions senzilles, curtes i de caire molt localista que són catalogades com a coverbos, anècdotes o contarelles; aquestes servien per explicar l'origen d'un poble, les característiques d'un accident geogràfic o d'una espècie animal, o la causa d'un fenomen natural, és a dir, sempre lligades a una realitat externa. No es pot parlar sobre l'origen de la clapeta

vermella que té baix el bec cert ocell sense dir que es tracta del ropit(1) o exposar un succés sobre certa roca sense saber aquesta on es localitza i algunes referències concretes.

Aquestes contarelles sempre apareixen farcides d'una gran dosi de fantasia, que permet fer constants recreacions a aquell qui les conta. Una d'aquestes és l'anomanada "La pedra potxosa" que apareix en els toms de les

El Rei en Jaume obrint-se pas a cops d'espasa entre l'exèrcit musulmà per salvar el Castell.

Rondaies Mallorquines, és una recreació que féu Alcover d'una versió que li contà Antònia Alzina Melis; aquesta li degué contar el bessó de la contarella i Alcover aportà el títol, la introducció i l'afegitó final.

Una pedra potxosa (2)

Una vegada es passejaven tres o quatre bergantells que anaven de tres qui n'agafa quatre, cerca qui cerca qualche conveniència.

Trobaren una grandiosa pedra enmig d'un camp i veren que duia escrit:

Venturós serà

qui me girarà

- Ja hi haurà un tresor davall! - exclamaren tots.

I ja s'hi aborden, i premuda d'un vent i estrebada de s'altre, i, au petits!, a veure si la girarien.

Cuidaren esclatar-se, però, a la fi, li fan donar el tomb i què me'n direu que hi trobaren davall?

Idò unes lletres que deien :

Ben haja es qui m'ha girada!

que de la banda on jeia,

dic ver, n'estava cansada.

Ja hi romangueren atxul.lats aquests bergantells. Més se'n mereixien.

Aquesta mateixa contarella la me contà en Mateu Orpí "Xerubí" fa uns anys en una versió més completa i amb el títol de "Sa roca de na Porra". Segons el diccionari, "Porra" és una dita popular que fa referència a una cosa que ens molesta (3), i que si l'aplicam a aquesta versió d'en Mateu veim que encaixa perfectament.

En el puig de s'Aliga hi vivia una geganta que sempre duia el capell posat però quan les tramuntanades eren molt fortes la força del vent li prenia; aleshores el se llevava i, perquè el vent no li prengués, l'assegurava posant-hi damunt el capell la roca de na Porra.

Un dia que els pagesos de cala Moltó feinejaven per dins es commellar de darrera les cases trobaren la roca de sa geganta per dins el sembrat; s'hi acostaren per veure si la llevarien d'allà enmig i mentres l'enrevoltaven veren que duia escrit:

Venturós serà

qui me girarà.

A partir d'aquí les dues versions coincideixen excepte en el final. (4)

Sant Vicenç Ferrer predicant a la plaça Major del Castell.

En temps de n'Alcover encara devien circular per Capdepera bastantes contarelles, prova d'això és que en Pere Orpí està a punt de treure un llibret on en recull una quarantena de les quals unes vint estan ambientades a Capdepera i aplegades entre els membres de la seva família i algunes que recordava de quan era petit.(5)

A principis del segle XX encara es feien i circulaven contarelles d'aquest estil; però al mateix temps un sector de la població ja les rebutjava i cercava unes explicacions més sensates i realistes. Per això és que l'amo en Joan Sancho "Coll" tot i assegurar que "escriré allò que he sentit contar, no sé a on ni a qui, però podeu estar ben segurs que jo no sé fer contes ni rondalles; tot quant he escrit o he sentit contar o llegit" (6), escrigué capítols desenvolupats a través de la fantasia i l'enginy. Per exemple, explica l'origen del gentilici gabellí com un derivat de gabella o aplec, però a partir d'aquí s'esplaia en consideracions: "I qui el mos posà foren els nostres veïnats perquè no en trobaren cap mai de totsol i, endemés d'això, mai mos han mirat amb molt bons ulls. I per aquests dos motius començaren a dir: Aquests de Cap-

depera no en veuen mai cap de totsol, sempre fan gabella. Un més feixendo que els altres digué treure a rotlo el nom de gabellí, malnom que s'anà extenguent més i més cada dia." (7).

També hi havia contarelles que explicaven l'origen del topònim Capdepera. Segons una antiga tradició, el Castell de Capdepera i la seva església deuen el nom a l'apostol sant Pere qui, després de desembarcar en aquest lloc, predicà l'Evangeli en el lloc on aixecaren la capella.(8). L'arxiduc Lluís Salvador afegeix que *la falsedat d'aquesta tradició ha estat demostrada i és més creïble que tant el Castell com el poble deguin el seu nom al veí Cap de Pera o Cap de la Pera, que, en llengua antiga del país, significa "Cabo de Piedra".* L'encertat comentari demostra que aleshores ja es posaven en entredit algunes narracions que fins llavors es creien sense dubtar pel fet de pertànyer a una arrelada cultura popular.

Un altre tipus de contarella que s'ha perdut és la de caràcter llegendari i mític. Com deia Antoni Ma Alcover, el Rei en Jaume i sant Vicenç Ferrer han estat els dos personatges històrics més venerats pels habitants d'aquesta illa, fins al punt d'atribuir-lis miracles.(9) Nombrosos pobles encara conserven narra-

cions sobre dits personatges. A Capdepera també hi hagué un temps que els mitificaven considerant falsament que el portal major del Castell era el del Rei en Jaume i que l'única trona de l'església era la que va emprar sant Vicenç Ferrer quan vengué a predicar el quinze de novembre de 1413.

L'arxiduc menciona la trona que "segons diuen hi predicà sant Vicenç Ferrer". El mateix Lluís Salvador no s'ho acabà de creure i és que la traça de la trona no es correspon amb les del temps de sant Vicenç. Una altra raó és que en aquell temps encara existia la primitiva església de colonització i la trona està situada fora de l'antic recinte religiós; a més té l'entrada per l'escala de caragol situada a l'exterior de la murada i aquesta és una obra del segle XVIII.

La majoria de les contarelles de caire llegendari o mític fan referència a objectes perdurables: pedres, cocons, regates, coves, cases, avencs; així lligant un personatge a un objecte gairebé indestructible s'aconsegueix fer perdurable allò que es pretén. Entorn del portal del Rei en Jaume i de la trona, també de pedra, de sant Vicenç Ferrer hi hauria qualche narració que explicàs el fet memorable de la presència d'aquests personatges a Capdepera.

La credulitat dels avantpassats és sorprenent, com també ho és la simplicitat i irracionalitat de les interpretacions que a nivell popular es donava a tot allò que succeïa o que hi havia al seu redol. Ha passat tot un segle i s'han capgirat moltes coses, però de coverbos sempre n'hi haurà perquè és una manera senzilla a l'abast de tothom d'explicar-nos el món que ens envolta.

Josep Terrassa

Sant Pere en arribar al pou del camí, després de predicar al Castell.

Notes

1. *Rondalles mallorquines*, Tom XV
2. *Rondalles mallorquines*, Tom XXIV
3. *Diccionari de llengua catalana*. Institut d'Estudis Catalans. 1995
4. Referències orals de Mateu Orpí.
5. Referències orals de Pere Orpí.
6. Cap Vermell, Núm. 37. Capítol XIII
7. Cap Vermell, Núm. 32. Capítol VII
8. *Las Islas Baleares. Los pueblos del sur i este de Mallorca*.
9. *Rondalles mallorquines*, Tom V

VALENTS DAVANT ELS QUI NO TENEN ESCRÚPOLS

A finals del mes d'agost passat, es va celebrar a Estocolm el primer congrés mundial contra l'explotació sexual de la infància. Arran d'aquest fet, vaig escoltar un comentari radiofònic en el qual s'assegurava que la primera font d'ingressos del món la constituïa el tràfic de drogues, la segona era la venda d'armes i la tercera la prostitució infantil.

Vaig sentir com la ràbia s'apoderava de mi i em feia bullir la sang. Vaja un món que tenim! vaig pensar. En pocs moments em vaig fer mil reflexions i la primera fou aquesta: llavors en lamentam de la joventut que tenim. Com poden ser els nostres joves, si quasi tot el que els oferim està podrit?

Dos dies després celebràvem la festa del martiri de Sant Joan Baptista, del qual l'Evangeli diu que era just i recte i que proclamà amb valentia la veritat davant el rei Herodes. Tot plegat em va fer pensar que el seu testimoni ens hauria d'encoratjar als seguidors de Jesús, portant-nos la por a anomenar les coses pel seu nom i a cridar a la gent sense escrúpols que explota sexualment els infants, que el que fan és inhumà, injust i degradant. Mai hauríem d'haver arribat a l'extrem, com a Manila, de prostituir sexualment un infant a canvi de tres hamburgueses. Això clama venjança del cel!

Andreu Genovart Orell

NO A LA POBRESA

EN EL MÓN

intermon
FUNDACIÓ PER AL TERCER MÓN

BATEC

Quan s'hi posen, s'hi posen!

Després de mesos, anys, arrossegant per calaixos, el projecte de centre de secundària comença a agafar forma, es materialitza. Si el mes passat les planes de Cap Vermell oferien el que era l'excavació de l'edifici, poc després l'obra ens mostra un avanç més que substancial. Tothom diu que el buc d'una casa es construeix ràpidament, però... rellamps! si ens despistam no arribam a temps de fer una segona foto abans de la inauguració. Per cert, si les autoritats es descuiden, en lloc de posar la primera pedra hauran de posar la primera teula (segons em comentava un amic ocurrent).

La quadratura del cercle.

El Govern de l'Estat ha quadrat uns pressupostos alhora restrictius, que mantenen les prestacions socials i ara va de bo- sense pujar impostos.

Estimat lector, t'ho has cregut? La teva fe t'ha salvat.

Potser, el dèficit s'abaixi, però amagant-lo i posposant-lo per a més endavant. Quant a prestacions socials, sols es garanteix el manteniment del poder adquisitiu (?) dels pensionistes (n'hi ha massa que voten), però sanitat i educació pateixen fortes restriccions. I el que ja frega el cinisme és allò que diuen de la congelació dels impostos... però de taxes i recaptació indirecta no en diuen res (tabac, alcohol, benzina, correus, aeroports...)

Recordau el rebombori que s'organitzà amb motiu de les revaloritzacions cadastrals? Tota aquella gent que acusava l'anterior equip de govern municipal de no fer res per evitar-ho, ara calla com a muda i no mou ni un dit al respecte. Almenco nosaltres no tenim constància de cap gestió destinada a abaixar el tipus que l'Ajuntament pot aplicar, a fi de pal·liar aquell augment. I és que una cosa és torejar i l'altra veure els bous des de la barrera.

Però també hem de donar la cuaradeta de mel quan pertoca... recordareu que vàrem remugar un parell de vegades amb allò de la depuradora. Idò sembla que alguns veïnats han rebut cartes en les quals se'ls indica que els tomaren el que un dia pagaren en forma de contribucions especials. Dels interessos per aquest capital retingut durant anys no en diuen res...

TRES I NO RES

LA NECESSITAT D'UN PLA DE RESERVES MARINES A LES BALEARS

El litoral representa una àrea de capital importància en l'ecologia i l'economia de la mar. És un espai reduït i fràgil, amb una biodiversitat i producció primària elevades, i on es reproduïxen nombroses espècies d'interès comercial.

A l'actualitat, la franja marítime-costanera està patint, en molts de casos, una degradació de difícil retorn, a causa de diferents factors. Hi ha tota una sèrie d'intervencions humanes d'elevat impacte que alteren el medi marí tant per la seva acció directa com indirecta a llarg termini (abocament d'aigües residuals urbanes i industrials, i d'altres residus, construcció de ports esportius, passeigs marítims i platges artificials, sobrepesca professional i recreativa, etc.) i que en alguns casos afecten espècies i comunitats bentòniques de gran interès conservacionista.

La protecció del litoral enfront de l'excessiu impacte causat per l'home i les seves activitats en la natura és un objectiu prioritari a nivell mundial. Moltes organitzacions mundials han expressat la seva preocupació i alerta sobre la necessitat de cuidar molt especialment la zona costanera i establir una explotació sostenible dels seus recursos a través de la creació d'àrees marines protegides. La protecció d'aquestes zones possibilita el manteniment de la diversitat biològica, els processos ecològics i els sistemes biològics, així com la utilització sostenible de les espècies i els ecosistemes.

Des de la creació del Parc Nacional de Port-Cross a França, l'any 1963, les reserves marines són una de les solucions proposades per fer front a l'excessiva pressió humana i a la sobrepesca del litoral mediterrani. Des d'aleshores s'han anat creant reserves o parcs marins a la majoria de països costaners, de manera que cap a l'any 1990 ja eren devers una cinquantena les reserves marines mediterrànies pertanyents a països europeus. Al litoral mediterrani espanyol hi ha actualment cinc àrees protegides: Illes Medes, Ses Negres, Illes Columbrets, Illa Tabarca i Arxipèlag de Cabrera.

Així i tot, l'interès en la protecció de l'entorn, tema d'actualitat permanent als nostres dies, no s'ha vist fins ara reflectit de forma suficient en el medi

marí de les Illes Balears. Aquesta manca d'interès es deu principalment a un desconeixement de l'estat en què es troba l'ecosistema litoral submergit a les nostres costes, i en l'error de considerar-ho com a un medi que pot absorbir qualsevol modificació i recuperar el seu equilibri ràpidament. Fins a l'actualitat, a les Balears només existeixen dues zones marines protegides: la reserva marina de Cap de Regana, que no compta amb cap tipus de gestió, i el Parc Nacional de Cabrera. A més a més, es compta amb una sèrie d'esculls artificials, la utilitat dels quals és sovint qüestionada entre la comunitat científica.

La protecció d'àrees marines és necessària per diferents raons. Des del punt de vista conservacionista, hi ha tota una sèrie de comunitats i organismes marins que precisen una protecció especial deguda a la seva importància ecològica, singularitat o perill de rarefacció i/o extinció, cas de les prades de posidònia oceànica, les zones de reclutament dels peixos litorals i les comunitats que aquests formen, el coral·ligen, el maèrl, les comunitats de cystoseira de fondària i d'altres. La conservació d'aquestes comunitats i espècies té una gran importància ecològica i cultural, doncs es poden perdre fàcilment si no es prenen mesures adients.

D'altra banda, aquests espais ofereixen unes condicions ideals per a la seva utilització recreativa i turística ordenada, respectuosa i sostenible. L'escafandisme esportiu és un dels usos turístics de les zones protegides que més s'ha desenvolupat en els darrers anys. La necessitat per part d'aquest sector de gaudir d'espais en bon estat de conservació s'ha vist reflectida en la demanda de zones protegides que molt clubs de busseig, especialment estrangers, han realitzat recentment a les diferents conselleries implicades. El desenvolupament d'aquesta activitat a les Balears es veu limitat, ara per ara, pel mal estat de conservació del nostre fons marí. Una bona política en aquest sentit suposaria introduir en el mercat un turisme de qualitat, sense la necessitat de crear noves infraestructures impactants per al medi natural.

Finalment, les reserves marines són una de les solucions adoptades a molts d'indrets del món per a resoldre els problemes pesquers. La protecció d'aquestes zones té com a conseqüència directa l'increment de les poblacions de les espècies vegetals i animals que hi viuen, i la recuperació dels estocs pesquers, tant a l'interior de la zona protegida com a altres àrees, en actuar les reserves com a font de repoblació. Aquest efecte ha estat constatat ja en

diverses ocasions a zones protegides.

El compliment de la legislació vigent en matèria de pesca, amb un increment de la vigilància, conjuntament amb l'elaboració d'un **Pla Balear de Reserves Marines**, suposaria donar una passa de necessitat urgent i molt positiva per assegurar el futur dels nostres recursos marins, ara per ara certament compromès, alhora que possibilitaria l'accés a les noves fonts econòmiques compatibles amb la conservació.

Els objectius prioritaris d'aquest Pla haurien de ser l'estudi del litoral de les Balears i de les comunitats biològiques que hi viuen, la delimitació de les àrees que presentin una major interès biològic i la seva protecció i gestió conservacionista, sota la figura de reserva natural, establerta per la llei de conservació de la naturalesa, de forma que quedàs assegurada la seva conservació i el ser ús sostenible.

Per tot això és de la major importància implicar les administracions i l'opinió pública, així com els sectors econòmics relacionats (pescadors, entitats turístiques, etc.), organismes científics i organitzacions conservacionistes, en el desenvolupament i aplicació d'aquest Pla. Aquesta situació ha rebut, fins ara, al nostre municipi, l'adhesió dels clubs de busseig, de l'Associació Hotelera de Capdepera, a través de l'Associació Hotelera de Mallorca, i de l'Ajuntament de Capdepera.

Cartes a Cap Vermell

Amics de Cap Vermell:

Com a lector habitual de la vostra publicació us vull manifestar la sorpresa -encara que no tanta- que em causà la secció "Un peu per a aquesta foto" del mes passat. Crec que he quedat embafat de culs per a un parell d'anys. Per moltes voltes que li don, no trob el sentit del missatge, si és que en té algun que no sigui que tots anam una mica de cul. Al capdavant, no em semblà una sortida adient amb el to habitual de la revista i sí una entremaliadura gens original. Supòs que no pretenia provocar, perquè evidentment tampoc no ho aconseguí. De culs, evidentment, avui pocs en va endarrer.

JP. F.G.

.....

EL G.O.B. FELICITA L'AJUNTAMENT DE CAPDEPERA PER APROVAR MESURES DE PROTECCIÓ PER ALS SEUS ESPAIS NATURALS.

Il.lustríssim Sr. Batle i Srs. Regidors de l'Ajuntament de Capdepera

Distingit senyor:

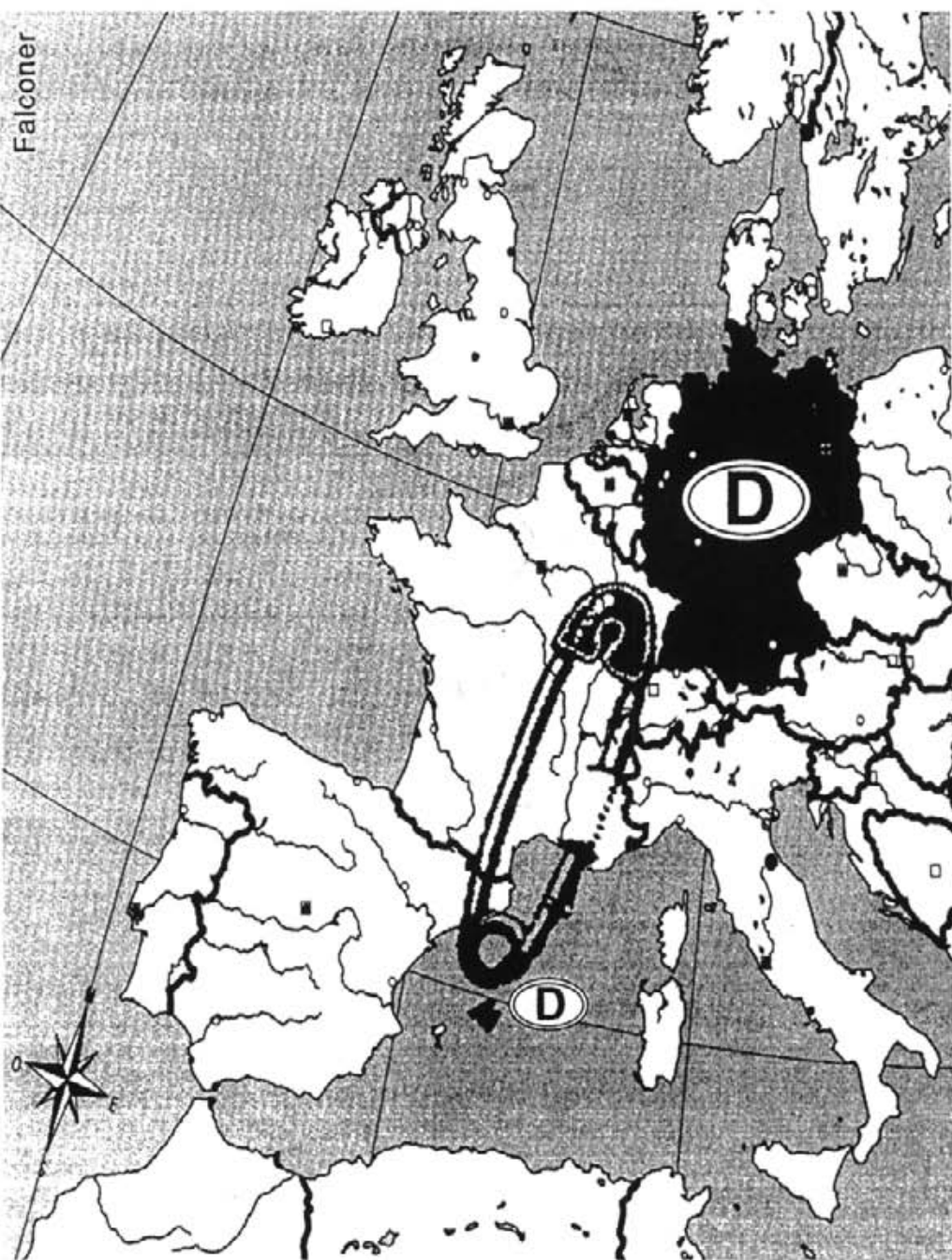
En nom de l'entitat que represent, vull expressar-li la nostra satisfacció per l'aprovació que, en el passat plenari de dia 24 de setembre, es va fer d'una ordenança municipal que regula el trànsit de vehicles motoritzats per l'interior de l'Àrea Natural d'Especial Interès de Cala Agulla-Cala Mesquida.

Aquesta iniciativa constitueix un precedent molt positiu en la necessària implicació de les administracions municipals en la conservació del seu patrimoni natural.

Esperam que la corporació que vostè presideix adoptarà les mesures de vigilància oportunes per tal de garantir el compliment de la normativa aprovada. L'espai natural de Cala Agulla-Cala Mesquida té uns valors ecològics i paisatgístics dignes d'ésser admirats i que s'han de conservar inexcusablement.

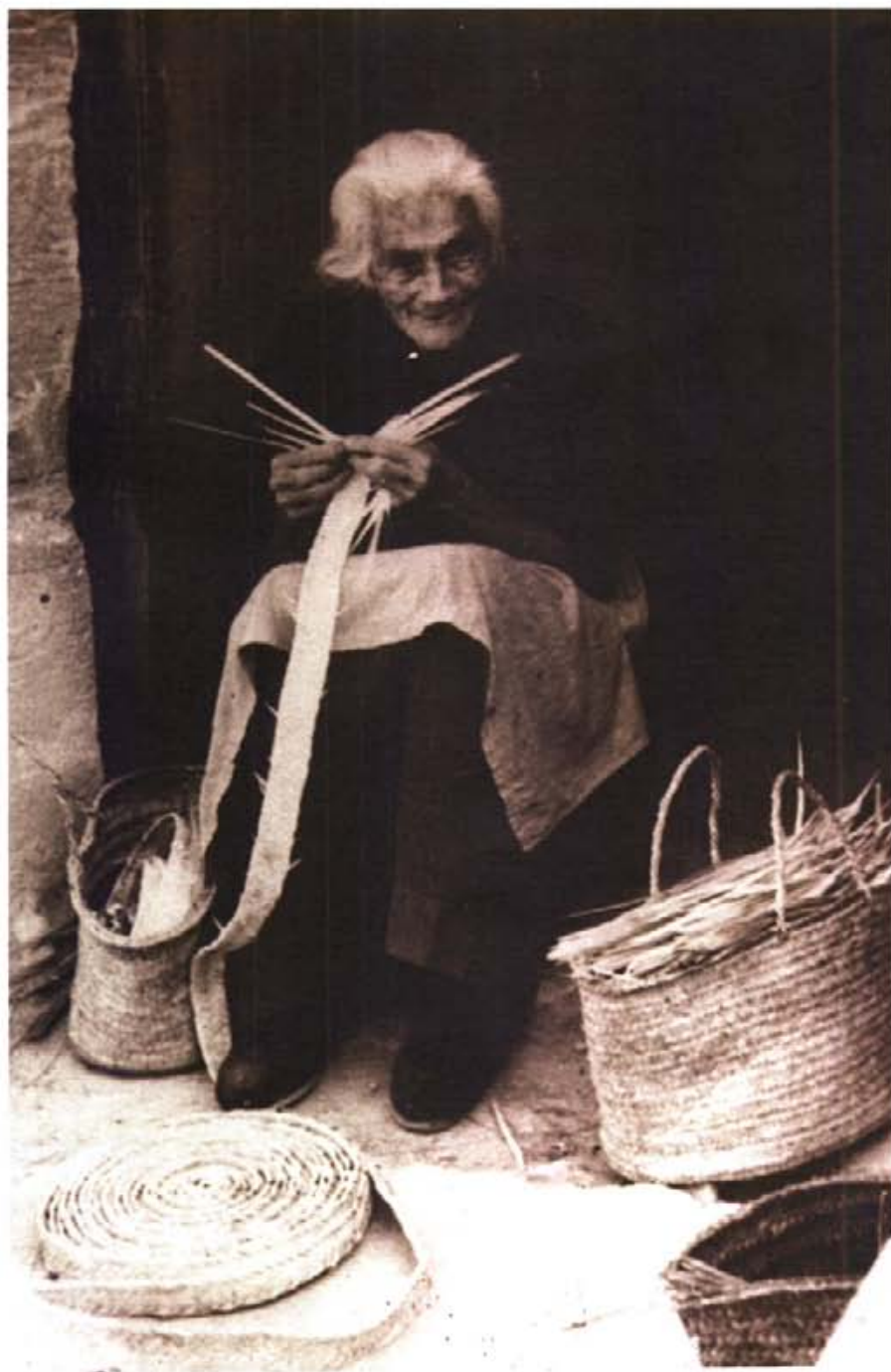
Donant-li la nostra més sincera enhorabona, encoratjant-lo a posar en pràctica altres mesures com aqueste i oferint-li el nostre assessorament i suport per a altres iniciatives conservacionistes, el saluda atentament

Francesc J. Avellà
President GOB-Mallorca

Unificació alemanya

AIXÒ ERA
I NO ERA

100 anys de Rondalles

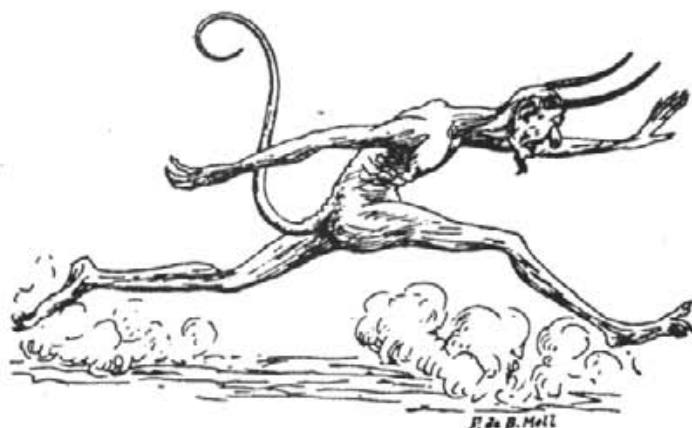

Edició conjunta de
Flor de Card i Cap Vermell

L'alegria dels infants
La delícia de la gent gran
L'admiració dels folkloristes
SÓN LES

RONDAIES MALLORQUINES

d'En Jordi des Recó (MN. ANTONI Me ALCOVER)

El llibre més llegit a les Balears.

N'hi ha publicats fins ara tretze toms, il·lustrats,
que es venen a 2'50 ptes. cada un.

Es venen a totes les llibreries de Mallorca i a
la nostra Administració: Mirador, 3, entr^al Palma.

Cartell de l'època anunciant les rondalles

D'aquesta il·lustració, original de Francesc de B. Moll, es va treure el logotip de l'any del Centenari de les Rondaies

100 anys de *Rondaies*

Enguany ha fet cent anys que va veure la llum el primer tom de *l'Aplec de Rondaies Mallorquines d'En Jordi des Recó*, pseudònim emprat per Mossèn Antoni Maria Alcover per a la famosa col·lecció de contes populars recollits a diversos indrets de la nostra illa, i la majoria d'institucions i associacions culturals mallorquines han volgut commemorar l'esdeveniment dedicant tot l'any a celebrar el Centenari.

Els que tiram envant les revistes *Cap Vermell*, de Capdepera, i *Flor de Card*, de Sant Llorenç, ens hem volgut afegir a la festa editant el suplement que teniu a les mans i regalant-lo als amics que donen suport a les dues publicacions. D'aquesta manera, a més de retre un més que merescut homenatge al nostre il·lustre veïnat i a la seva col·lecció, feim costat a l'antiga idea de col·laboració entre les revistes que conformen l'Associació de la Premsa Forana de Mallorca.

El suplement compta amb cinc articles. En el primer, que ja fou publicat a *Flor de Card* a principis dels anys 70, en Pere Orpí, un gabellí que ha col·laborat diverses vegades amb la revista llorencina i que té en impremta un llibre sobre les rondalles que li contava sa mare, dona una visió general de les Rondaies i del seu autor; en el segon, en Gabriel Janer Manila analitza la contribució de diversos llorencins en *l'Aplec*, en un article que ja fou publicat en el Llibre del Centenari de Sant Llorenç des Cardassar; a continuació, en Guillem Pont ressalta les figures de dos contadors de rondalles llorencins que va conèixer en la seva infantesa, en Sebastià de Pocafarina i en Sebastià Solaies; després, en Josep Terrassa, de Capdepera, toca la relació de les rondalles amb els moros i la cultura popular; i per acabar, na Francesca Sureda, de Manacor, reproduïx una conferència sobre les Rondaies que va donar a la universitat de Sheffield, a Anglaterra.

I així com alguns llorencins com n'Antoni Garrit, en Biel Ueu, en Miquel Cadernera, na Catalina Neula, en Joan Morey, en Joan Puça o en Jaume de Sa Fontpella contaren a Mn. Alcover rondalles que enriqueixen *l'Aplec*; i així com en Pere Orpí augmenta el volum de contes populars publicant narracions gabellines que no figuren a la col·lecció alcoveriana, nosaltres només pretenem, amb aquest petit suplement, fer palès el nostre reconeixement i gratitud envers una de les obres cabdals de la nostra cultura popular.

Flor de Card Cap Vermell

Revistes d'informació general de Sant Llorenç des Cardassar i Capdepera (Mallorca)

Suplement monogràfic

Novembre de 1996

Editen: Flor de Card i Cap Vermell

Dipòsit legal: 765-1973

Imprimeix: Gràfiques Muntaner (Manacor)

Taula

Disseny cobertes:	Paco Galián
Disseny interior:	Josep Cortès
Foto coberta:	Sebastià Maletèr
Una visió general:	Pere Orpí
Contribució...:	Gabriel Janer Manila
Rondalles al carrer:	Guillem Pont
El moros i...:	Josep Terrassa
Sobre les...:	Francesca Sureda

FLOR DE CARD

SANT LLORENÇ DES CARDASSAR

CAP

VERMELL

Aquest conjunt d'articles sobre les Rondaies Mallorquines va esser publicat per Pere Orpi a *Flor de Card* entre abril i novembre de 1973, amb el títol "Això era i no era".

Introducció

Sense cap dubte, una de les obres que més han contribuït a divulgar i a fer estimar la nostra llengua entre els mateixos que la parlem, han estat les Rondaies Mallorquines d'en Jordi d'es Racó (pseudònim emprat per Mossèn Antoni Maria Alcover). Perquè creim que ens interessa a tots conèixer un poc millor les riqueses literàries i folklòriques del nostre poble, i perquè creim que val la pena fomentar la seva lectura entre els joves, i sobretot els infants, iniciam una sèrie de col·laboracions entorn a les Rondaies Mallorquines. A manera d'introducció, publicam un article firmat per Josep Ginestra, publicat l'any 1933 en homenatge a Mn. Antoni Mª Alcover, recopilador i redactor de les nostres rondalles.

"Això era i no era..."

"En oïr tals paraules, la trullosa patuleia que no es cansava mai de fer-ne de les seves, prenia un posat seriós, i aixecant les cadires i banquetes que hi havia en terra trabucats per fer els seus jocs, s'arremolinava entorn de la mestra d'aquella escola de pàrvuls, una senyora velleta que amb la mateixa manya que feia bellugar les agulles de fer calça, aquietava contant rondalles el bellugueig dels infants confiats a la seva guarda.

-Quina voleu que vos cont, fills meus?

-La de "Na dent d'or", deia una nina.

-La del "Cavallet de set colors", clamava un nin.

Cada u volia escoltar de bell nou les proeses dels personatges que més li simpatitzaven.

I la mestra contava un enfilall de rondalles que havien estat mil vegades per ella repetides i altres tantes escoltades per aquells infants que no pipellejaven per no perdre una paraula de les ingènues narracions que amb molt de saborino sabia fer la velleta.

L'escena es repetia molts d'horabaixes. Noltros, els concurrents a aquella escola, havíem afinat l'enginy per fer-nos contar rondalles: en posar-nos uns quants a avalotar la sala, aviat aconseguíem que la mestra, per aturar el renou, deixàs oïr la seva veu que cridant s'imposava amb les paraules que són l'obligada introducció a tota rondalla: "Això era..."

Un dia, en preguntar la bona senyora quina rondalla volíem que contàs, una nineta li demanà la d'en Jordi d'es Racó, i al punt tot foren veus que corejaven la demanda.

-Sí, sí! La d'en Jordi d'es Racó, que no la mos ha contada mai!

I la mestra amollà una rialla com tal vegada mai no havia fet, i prenint després un to seriós ens va explicar com totes les rondalles que ens contava eren d'en Jordi d'es Racó, per esser ell qui havia tingut la santa paciència d'arreglar el ric tresor de rondalles dels nostres avis que anava en orris per pobles i llogarets del pla i la muntanya de Mallorca, i ens mostrà un llibre que miràvem avidosament de veure-hi gegants i fades de carn i os, on hi havia la prova del que en Jordi d'es Racó ens deia.

Des d'aquell dia la nostra curolla fou el llibre d'en Jordi d'es Racó, i quan teníem nou anys si fa no fa, fórem posseïdors d'un tom de l'Aplec de Rondaies Mallorquines, que al mateix temps que féu les delícies de nostra tendra il·lusió, fou el mestre que ens guià en l'escriptura del llenguatge pairal i infongué en nosaltres l'amor a les tradicions de la terra mallorquina..."

Mossèn Antoni Mª Alcover

Mossèn Antoni Maria Alcover

Qui era Mn. Antoni Mª Alcover.

Crec que serà convenient, abans de passar a l'estudi de les Rondaies Mallorquines, aturar-nos una mica per conèixer la personalitat del seu recopilador.

No serà possible, en poc espai, resumir tot el que es pot dir de la vida i de la persona de Mn. Alcover. Permeteu-me que només en faci un bocet amb quatre pinzellades. Als qui vulguin escorcollar més endins, els recoman el llibre *Un home de combat*, de Francesc de B. Moll, publicat a la col·lecció "Les Illes d'Or". Allà hi trobaran ben clar i llampant de quines egos venia i de quin punt es calçava Mn. Alcover.

D. Antoni Mª Alcover nasqué (sense tractament de *don* ni de *mossèn*) dia 2 de febrer de 1862 a la possessió de Santa Cirga (Manacor), d'una família de conradors benestants. Dels seus progenitors i de l'ambient rural per on arrossegà els cal-

çons de la seva infantesa, xuclà tota la saba de la pagesia (amb les seves virtuts i defectes), que li vendria com anell al dit a l'hora de recollir i redactar les rondalles.

A l'edat de quinze anys ingressà en el Seminari de Mallorca, i tres anys després començà a publicar articles i contarelles a certes publicacions periòdiques de l'època ("L'Ignorància", "Museo Balear", etc.). Després de cantar missa (1886) fou nomenat vicari de Manacor i catedràtic d'història eclesiàstica en el Seminari. Més tard es llicencià en Teologia i en Dret Canònic. L'any 1898 fou elegit Vicari General, i set anys després Canonge Magistral.

Mentrestant, no s'aturà mai d'escriure ni de tressar d'un cap a l'altre. La seva ploma llaurà tota mena de sementers: en brollaren obres de caràcter literari, polèmic, folklòric, històric, filològic, etc. Fou realment, "un home de combat".

El seu temperament agressiu i el seu sentit de la rectitud el dugueren a tirar-se els trastos pel cap amb molts d'intel·lectuals, que quasi mai aconseguiren fer-li amollar el mac en terra.

Les seves obres més importants, que mai no li agrairem abastament, són sense cap dubte les *Rondaies* i el *Diccionari Català-Valencià-Balear*. De les "Rondaies" en seguirem parlant; el *Diccionari* és una obra de categoria universal dins el seu gènere. El primer tom s'acabà d'imprimir l'any 1930, i l'ha seguit publicant fins a completar els deu toms de què consta, el nostre gran filòleg D. Francesc de B. Moll, qui en la seva joventut fou el braç dret de Mn. Alcover.

La franquesa ingènua i la força de voluntat són les qualitats més notables de la personalitat de D. Antoni Maria. En el seu cas abastaren un grau digne d'imitar. I qui no ho creu que ho vagi a cercar.

Dia 8 de gener de 1932 morí a Ciutat d'un atac d'apoplegia. Al cel mos vegem tots plegats.

Mn. Alcover, folklorista-literat

La paraula *folklore* ve de l'anglès *folk* (poble) i *lore* (ciència), i significa, per tant, *ciència de les coses del poble*.

Molts es figuren que només cauen dins el sementer del folklore les danses i cançons populars, però les seves fites són molt més amples, i dins elles s'inclouen totes aquelles coses que han contribuït a formar i definir l'esperit i personalitat característics d'un poble. Per això, totes les manifestacions de la cultura, com són els costums, narracions, idees i sentiments de cada poble entren de ple dins els pasturatges on espigolen els folkloristes. I no hi ha cap dubte que Mn. Alcover ha estat un dels que millor han sabut pasturar dins el guaret pompós i tupit de l'ànima mallorquina. Potser només es pot posar a la seva altura el P. Rafel Ginard, recopilador del nostre Cançoner Popular.

El folklorista pot treballar de dues maneres: com a literat i com a erudit. El folklorista-literat es limita a contar les faules i llegendes, a transcriure les cançons i refranys o a descriure els costums, creences i sentiments que ha recollit de la vida popular. El treball del folklorista-erudit, en canvi, consisteix en estudiar científicament aquestes narracions, costums, cançons, idees i sentiments, investigar els seus orígens, comparar-los amb els d'altres pobles, descobrir el que en ells hi ha d'autòcton i d'importat, les influències de l'element popular damunt les literatures cultes i viceversa, etc. I per dur a terme tot això s'ha de servir dels elements que li ofereixen l'etnografia, la mitologia, la història literària, etc.

Mossèn Alcover no ha estat ni ha intentat ésser mai un folklorista-erudit, sinó folklorista-literat. Ell mateix ja escrigué en el pròleg del primer tom de rondalles: "No he fet aquest Aplec amb cap fi tècnic ni científic, sinó com un homenatge de filial afecte a la nostra llengua benivolguda i a la nostra venerada tradició..."

Les rondalles de Mn. Alcover, per tant, no són una obra tècnica ni científica, sinó purament literària. Es limità a recollir l'argument de les rondalles tal com les hi contaven i a escriure-les en estil popular, així com cregué que resultarien més mallorquines i més casolanes. No s'entretengué anant a cercar el seu origen i procedència, ni les influències d'altres literatures populars. Moltes d'elles són "nades a fora casa", d'origen oriental o nòrdic, i són més o manco les mateixes que es conten a altres pobles i nacions. Com a mostra basta comparar *Na Magraneta* (tom I) amb *na Blancaneus i els set nanets*, o *La llàmpria meravellosa* (tom VIII) amb *Aladi i la llàntia meravellosa* de *Les mil i una nits*.

Però el poble mallorquí ha sabut assimilar-les amb encert i marcar-les amb un segell personal i característic, que fa que es confonguin amb les que han nascut a Mallorca.

El folklorista-erudit, si vol fer obra científica així com toca, necessita una gran preparació. Però tampoc no pot improvisar el folklorista-literat: ha de reunir una suma de condicions que han de donar per resultat una total compenetració amb l'ànima del poble en qüestió.

Mn. Alcover, gràcies a la seva constància i bon gust, i a haver nascut a la pagesia, assolí totes aquestes condicions. Les seves *Rondaies Mallorquines* són carn i sang de Mallorca, i per això les estima tant el nostre poble. Cada any es venen milers de volums de rondalles, i molts de savis i erudits de tot el món les assenyalen com a models de literatura popular. Són pocs els mallorquins que no les coneixen, almanco d'anomenada, i són molts els qui gràcies a aquest Aplec han après a llegir la seva pròpia llengua, per desgràcia tan poc coneguda, estimada de veres i cultivada pels mateixos que la parlam.

Història de les "Rondaies"

Portada del I tom de les Rondaies Mallorquines

Devers l'any 1879, quan Mn. Alcover corria els desset anys i cursava Humanitats i Filosofia en el Seminari de Mallorca, caigueren en les seves mans els llibres de rondalles de l'escriptor popular castellà Antonio de Trueba, que foren per a ell una revelació. Aquelles rondalles eren per l'estil de les que ell havia sentit contar als seus pares i a la gent que habitava per ca seva, i Trueba les contava en un llenguatge castellà ben diferent del que sortia en els llibres que havia llegit fins aleshores.

Provà d'escriure en castellà, imitant el llenguatge de Trueba, rondalles mallorquines, tal com les havia sentit contar a la seva gent, però aquella vida mallorquina pintada en castellà feia un efecte estrany. Un dels seus companys de seminari d'aficions literàries, Josep Miralles, que més tard fou Bisbe de Mallorca, li feu notar que tals coses no les havia d'escriure en castellà popular ni literari, sinó en mallorquí rònec, tal com el parlen els mallorquins sense lletres; i l'arri-

bà a convèncer.

Dit i fet, començà a escriure en mallorquí popular les rondalles que sabia de quan era al·lot pucer. Damunt diferents periòdics en publicà algunes que més tard (1885) inclogué en el seu tom de *Contarelles*. Però l'estiu de 1889 concebé la idea de fer un llibre just de rondalles populars vivents a Mallorca, perquè no es perdessin de tot. Posà fil a l'agulla, i fent contar als seus parents, missatges de caseva i coneguts les rondalles que sabien, no d'haver-les llegides a cap llibre, ja que eren gent sense lletres, sinó de sentir-les contar als vells, hereus de la tradició oral de llurs avantpassats.

Ara bé, els contadors no eren tots del mateix caràcter: uns tenien molta imaginació, altres no-gens; uns eren molt comunicatius i conversaven pels colzes, altres eren tancats i no hi havia qui els tragués les paraules de la boca. Així resultava que la mateixa rondalla, contada d'un i contada d'un altre, no semblava la mateixa.

Aviat sortí el dilema: si els contadors eren tan diferents quant a imaginació i facilitat de paraula, què era lo popular? Quina era la forma autèntica? Per boca de qui parlava el poble?

Era necessari treure de totes aquelles versions diferents i discordants, la forma més fidel i acostada al sentit i manera d'esser del poble. Per dur-ho a terme amb bon nom cregué que pertocava conèixer a fons els batecs i moviments de l'ànima mallorquina, estudiar acuradament el llenguatge del poble mallorquí, les paraules i frases de la seva preferència, totes les notes característiques i especials del conversar de Mallorca; estudi que li calia fer per l'obra del Diccionari, que aleshores era ja l'ideal de la seva vida. En les seves llibretes de notes anà replegant tot el material que li venia a mà, evitant tots els mots, frases i modismes trets de llibres o que no fossin usats entre els mallorquins analfabets. Després, quan les altres feines l'hi permetien, amb punts i amb bones anava redactant les rondalles.

Ell mateix ens explica els criteris que seguí: *"No he volgut fer cap obra pels folkloristes, sinó pel poble mallorquí. He fet mon aplec per amor a les mateixes rondalles, per salvar-les del naufragi, de la desaparició, de l'oblit que les amenaçava. Les he replegades, escrites i publicades perquè poguessin tornar córrer entre la gent mallorquina: no la gent empiulada i de gran to, sinó la gent senzilla i humil, que no té cap altra pretensió que la d'esser persones de bé... Per això he escrites les rondalles de manera que se puguin llegir en família i que puguin anar en mans de minyons i de jovencells, no sollats encara del baf i mascara del món".*

"S'enganyaria de dalt abaix -segueix dient- qualsevol que del meu Aplec deduis que la literatura popular mallorquina és una excepció de les altres literatures populars, que

sempre són mirall fidelíssim de la vida del poble en tots els aspectes nets i bruts, amb tots els seus candors i heroïsmes, però també amb totes les seves cruïses, atreviments, carnalitats i altres desgavells de què no s'allibera cap poble, d'ençà que Adam i Eva mos feren la mala passada del paradís terrenal.

És clar que no se n'és alliberat el poble mallorquí, que a certs indrets hi ha pasturatges a balquena pels afectats de verd. Doncs bé, tot això va fora de mon aplec perquè l'he fet així com la meua consciència de sacerdot m'ha dictat. Qui vol publicar les rondalles deshonestes, que les publiqui, si té coratge de desafiar la justícia de Déu. Jo no tenc tal coratge".

No hem de creure que recollir rondalles sigui com que fer bolles de sabó. Mn. Alcover hagué de suar més de dues vegades per arrabassar-les dels llavis dels contadors. En moltes ocasions el tractaren de loco o de desenfrenat, i fins i tot qualque pic el prengueren per cobrador de contribucions. Però ell, com tots els homes d'empenta, se'n fotia de tot i seguia la seva tasca.

Origen de les rondalles

Està sense fer, i per altra part és molt difícil, per no dir impossible, un estudi comparat i exhaustiu de la formació de les nostres rondalles. Per donar-ne una mica de noció, vet aquí unes petites notes:

Moltes de les rondalles de Mallorca tenen íntima relació amb conegudes llegendes nòrdiques, alemanyes o noruegues, recollides la major part d'aquestes darreres pel rondallaire danès J. Cristià Andersen. D'altres tenen parentiu amb els contes populars russos, on quasi mai hi manca la famosa bruixa Baba-Yaga, ni els horribles gegantots que amb tanta freqüència apareixen a les nostres rondalles. D'altres són mixtificacions de l'esperit essencialment catòlic dels habitants de la nostra illa. No hi manquen, entre elles, mites i llegendes derivats dels evangelis apòcrifs, que tant corregueren i es divulgaren entre els cristians dels primers segles, i fins i tot han arribat a l'Edat Moderna. Llegiu, per exemple, *Ecos de la vida de Jesús, Maria i Josep, El Bon Jesús i Sant Pere i En Bruixa i Els aglans, ses carabasses i Sant Pere* (tom V). Tenim també les *Ressonàncies de l'Antic Testament*, de caràcter mitològic, les quals no aprova la Història Sagrada. La rondalla *S'estudiant de sa cova de Salamanca*, segons l'opinió del propi Mn. Alcover, procedeix d'aquell temps en què la gent confonia la vertadera ciència amb les arts màgiques, originant aquelles tradicions de les coves de Toledo i Salamanca, a l'època en què Salamanca era centre d'atracció de tot el món científic. "La fama de la Universitat Salmantina penetrà de tal manera dins el cor mallorquí, que la cova o

escola de màgia que el poble castellà situa devora aquella ciutat, el mallorquí la situa a Mallorca, devers les muntanyes d'Artà".

Hi ha que veure l'enginy que ha tengut la imaginació popular per apropiat a cada comarca certes llegendes procedents d'altres països, adaptant-les a personatges que han existit realment a la nostra regió, com són en Sebastià Gelabert, Sant Vicent Ferrer, D. Jaume I el Conqueridor, etc. Si llegiu, al tom V, *En Tià de Sa Real, Sant Vicent Ferrer i El Rei En Jaume*, veureu que a aquest darrer, per exemple, li pegen certes llegendes atribuïdes abans al Cid Campeador.

També es troben algunes llegendes d'origen àrab o morisc que ens deixaren en heretatge els antics dominadors de Mallorca o els seus descendents convertits.

Les *Rondaies*, per tant, són mallorquines per la forma i pel llenguatge, però per llurs temes són patrimoni universal. No obstant, el poble les ha sabut assimilar i ambientar tan bé que amb tota tranquil·litat podem seguir dient que són nostres.

Petit estudi comparatiu de *L'amor de les tres taronges*

L'Amor de les tres taronges (tom III) és una de les rondalles més belles i poètiques que ha forjat la fantasia popular, i també una de les més universals. El folklorista americà Aureli M. Espinosa, per exemple, en consultà cinquanta versions distintes per al seu treball *La clasificación de los cuentos populares*, publicat l'any 1934 al *Boletín de la Real Academia Española*.

Aquestes versions ofereixen moltes variants en cada un dels seus elements o episodis, i algunes estan molt simplificades. La versió mallorquina que recollí Mn. Alcover és una de les més completes, i la més perfecta de les quatre versions catalanes que es coneixen, ja que només hi falta un dels episodis o elements fonamentals enumerats per Espinosa. Alguns d'aquests elements tenen fonts molt diverses. L'episodi inicial de les tres taronges d'amor, per exemple, és possible que procedesqui d'un conte oriental molt antic, que ofereix una manera meravellosa, però fàcil de trobar-li al·lota a un jove que surt a cercar aventures.

Les parts que solen sofrir més alteracions són el principi i el final, i és molt fàcil i freqüent empalmar-hi passatges d'una altra procedència que hi encaixin bé. Per això a moltes rondalles hi trobam elements comuns, narrats fins i tot amb paraules quasi idèntiques, que semblen una espècie de formularis bàsics establerts per la tradició popular transmesa de segle en segle per via oral.

El poble no sol confondre, com creuen alguns, el conte o romanç popular amb la versió literària o popularitzada del mateix tema, per semblants que siguin. La versió popular

d'una rondalla recollida avui en dia deriva quasi sempre de fonts molt antigues, anteriors a les formes conservades a la literatura. Es tracta de dos mitjans de difusió i transmissió, i les versions de la tradició oral moderna són en general més fidels a les formes populars primitives que les literàries. De *L'amor de les tres taronges* es troben elements a algunes versions literàries antigues, com són un conte budista del segle V, un altre contingut en el *Pentamerone* de Basile (segle XVII), i una versió interessantíssima de l'Índia.

Il·lustració de "*L'Amor de les tres taronges*", original de Francesc de B. Moll

Però no perquè aquesta rondalla sigui tan universal hem de creure que perdi valor la nostra versió. El mèrit no és tan sols de l'inventor, sinó també del poble que ha sabut assimilar-la, adaptar-la a la seva regió i al caràcter de la seva gent i conservar-la, per tradició oral, a través dels segles. Per tant, totes les versions conservades pel poble són igualment legítimes i de gran valor folklòric.

Si qualcú no hi està d'acord li aconsell que llegeixi la rondalla.

Segurament molts de vosaltres teniu a ca vostra alguna tomet de rondalles. Si no, permeteu-me que us digui que la vostra biblioteca (familiar o personal, gran o petita) és incompleta. No hi tenc res a dir si hi abunden les novel·letes "de l'Oeste", o les "fotonovel·les", o els fascicles multicolors de qualque enciclopèdia de l'editorial Salvat, o una dotzena de llibres inútils, pagats a terminis, encarregats per compromís o per esgotament a qualque representant d'aquests que, si no anau vius, són capaços de fer-vos creure que la Mare de Déu nom Joana. Respect el gust (bo o dolent) de cadascú,

però hi ha llibres que no poden faltar a una biblioteca una mica acceptable, com són la Bíblia, el "Quijote", etc. Per a un mallorquí, m'atreveixo a dir que podríem incloure dins aquesta darrera llista les *Rondalles mallorquines d'en Jordi des Racó*. Si acàs no sabeu on posar mà, us diré que l'edició definitiva consta de 24 volums, que podeu trobar a qualsevol llibreria que sigui digna de tal nom. No voldria aficar el nas allà on no em demanen, però tal vegada seria interessant que el Club Card i altres grups o institucions culturals prenguessin pel seu compte una campanya local de difusió de les *Rondalles*. Si volem que els infants i joves aprenguin a llegir i escriure, parlar correctament i estimar el mallorquí, consider que no es pot prescindir d'una obra com aquesta.

Perquè vegueu que no faig llarg, us diré que segons l'opinió autoritzada de Francesc de B. Moll, es tracta, probablement, de la col·lecció rondallística més rica del món; al seu costat resulta migrat el gran aplec de contes populars alemanys dels germans Grimm, que ha servit de base a tota la ciència folklòrica moderna; i en la riquesa de llenguatge qualsevol altra col·lecció de rondalles resulta fada, pàl·lida, anèmica, si es compara amb la d'*En Jordi des Racó*.

No vull acabar aquesta sèrie d'articles mal garbats sobre les nostres rondalles sense donar-vos una relació de les principals traduccions que se n'han fet, com a prova de l'acollida i difusió que han tengut entre la gent de fora Mallorca:

Cuentos maravillosos recogidos en Mallorca. Adaptació al castellà per T. Llorente Falcó. Dos toms. València, 1914 i 1928.

Once there was and was not. Traducció a l'anglès per George E. Dane. New York, 1938.

Rondalles de l'Île Dorée. Traducció al francès per Peter Roderick. Paris, 1937.

Folk-tales of Mallorca. Traducció a l'anglès per David Huelin. Buenos Aires, 1945.

Märchen aus Mallorca. Traducció a l'alemany per Robert H. Doehm.

No sé com sonarà una rondalla mallorquina contada en anglès o en alemany, però si us puc assegurar que en mallorquí sonen totes a cosa legitimament nostra, neta de tantes influències estranyes i no sempre positives i enriquidores a les que ens anam acostumant.

Si no us he convençut, tampoc era aquesta la meua intenció. Al cap i a la fi, cadascú del seu pa farà sopes.

Per ventura d'aquí a cent anys qualcú dirà: "Això era i no era una revista que se deia *Flor de Card*, on un tal Pere Orpi va escriure molts de dois sobre les *Rondalles Mallorquines d'En Jordi des Racó*...".

Mentrestant, si no som vius serem morts, i si no som morts serem vius. Al cel mos vegem tots plegats.

Contribució de Sant Llorenç des Cardassar a l'Aplec de rondaies d'en Jordi des Racó

En observar la distribució geogràfica de les rondalles que constitueixen l'apec de Mn. Antoni Ma Alcover -en Jordi des Racó-, repartides segons el lloc on es localitza l'informador, podem formular algunes consideracions que, forçosament, ens hauran de sorprendre. De la totalitat del corpus rondallístic alcoverià, 406 textos, -no m'atreveixo a escriure etnotextos, perquè estic convençut que en la redacció definitiva de les rondalles intervingueren la imaginació i l'estil literari d'Alcover, que no va pretenir ésser un recopilador en el sentit estricte del terme, sinó que les recollí de bell nou perquè servissin de distracció i divertiment⁽¹⁾-, quasi tres quartes parts -293- varen ésser recollides a Manacor i la seva petita comarca, sense que la recopilació abastés tot el llevant de l'illa.

Aquestes 293 rondalles⁽²⁾ varen ésser compilades a Manacor (176), Son Cervera (66), Sant Llorenç des Cardassar (35), i Son Carrió (16). Però a Artà i a Capdepera només n'hi recollí dues a cadascun. Aquestes xifres, referides a Manacor i el seu voltant, confirmen les paraules de Mn. Alcover en explicar, molts anys després, com havia començat la tasca de recollir les rondalles que la gent li contava:

"Comensí per fer contar a mon pare y a ma mare les que sabien, que eren moltes y que les m'havien contades mil vegades en la meua minyonia. Llavo vaig acudir a mos germans majors y als missatges (treballadors del camp y guàrdies de bestiar) llogats a casa nostra y que vivien a la possessió o masia que mos pares tenien arrendada. També posí a contribuir l'altra gent que a temporades venia a fer feyna a la mateixa masia". (A.M. ALCOVER, 1931/1985:90-91).

Alcover parteix, doncs, de la gent que té més a prop: els familiars i els missatges i jornalers de Santa Cirga, la possessió del terme de Manacor en la qual els seus pares treballaven de masovers. (F. de B. MOLL, 1962: 11). Però aquestes paraules, escrites a instància del lingüista alemany Leo Spitzer, poc temps abans de la seva mort, són una repetició del que havia escrit l'any 1896 al pròleg del primer volum de les "Rondaies":

"Vaig posar fil a l'agulla fent contar a mos pares, germans i missatges de ca-nostre i a tots els amics i coneguts les que sabien; i vaig anar entressentint-me de les persones que tenien fama de destres en matèria de rondaies, les vaig fer de veure, i avui una i demà l'altra, me contaren les que els varen recordar". (A.M. ALCOVER, 1896. Citat per F. de B. MOLL, 1962:44).

Per altra banda, Alcover deixa extenses zones de Mallorca sense escorcollar. Sobretot al Pla, on la collita és d'extremada escassetat. No arreplega ni una sola rondalla a Montuïri, Porreres, Vilafranca, Algaida, Sant Joan, Lloret... Encara que a Sineu, al bell mig del Pla, n'hi recollí vint-i-

quatre, ni que hi hagués trobat un agre.

També al Raiguer la replega fou pobra. A Santa Maria del Camí n'hi recollí dues, una a Consell, una altra a Inca; però no en recollí cap a Binissalem, ni a Lloseta, ni a Selva... I, no obstant, de forma excepcional, en va arreplegar tretze a Campanet... La Serra de Tramuntana fou escorcollada debíment: quatre a Sóller, sis a Valldemossa, dues a Bunyola... Igualment, les terres del Paratge: quatre a Andratx, tres a s'Arracó, cap ni una a Calvià... Amb l'excepció de Puigpunyent on va recollir quinze rondalles. Molt més escassa fou, encara, la collita als pobles del Migjorn, excepte a Llucmajor, on n'aplegà tretze; però ni a Campos, ni a ses Salines, ni a Santanyi no en recollí cap.

Ens és suficient un cop d'ull a la distribució geogràfica de les rondalles sobre el mapa de l'illa per adonar-nos de la manca de planificació de la recerca de Mn. Alcover. L'il·lustre canonge manacorí portà a terme la tasca de recollida de rondalles a estones perdudes, durant les vacances: "...me vengué l'idea d'entretenir-me durant les vacances de càtedra, y com a descans d'altres feynes més sagrades y feixugues, a replegar de boca de la gent analfabeta aquestes contarelles". (A. M. ALCOVER, 1931 / 1985: 90). Modernament, J. M. Llompart ha insistit en l'aspecte de treball fet en hores de lleure: "Fou una tasca d'estones perdudes, de repòs entre combat i combat; probablement el lleure més bell de la seva peripècia biogràfica. En qualsevol cas, l'obra més harmoniosa -l'única obra verament harmoniosa- de l'escriptor". (J. M. LLOMPART, 1986: 16). Però Alcover ja havia observat aquella manca de planificació en la recerca: "Millor seria estat -massa que ho veig- trescar tota Mallorca de cap a cap, anar de poble en poble i de llogaret en llogaret, i no deixar cap racó del pla ni de la muntanya; però tanta trescalamena jo no la podia ni la volia fer". (A.M. ALCOVER, 1896. Citat per F. de B. MOLL, 1962:45).

Mn. Alcover va servir-se dels informadors que tenia a l'abast, treballà més intensament a Manacor, a Ciutat, a Son Cervera, a Sant Llorenç des Cardassar⁽³⁾... Si ordenam les localitats de l'illa on féu la recerca, segons el nombre de rondalles que escorcollà en cada una d'elles, observarem que Sant Llorenç (35 rondalles), ocupa el lloc que fa quatre, després de Manacor (176), Son Cervera (66), i Ciutat (46).

Quasi totes les rondalles recollides a Sant Llorenç des Cardassar poden ésser classificades segons l'Índex de Tipus d'AARNE-THOMPSON (1928), el catàleg que integra totes les versions registrades i les classifica. Això permet que els investigadors puguin obtenir la relació de rondalles integrades en cada tipus. D'aquesta manera, l'Índex és un instrument que facilita la localització ràpida de les diverses

versions. Però també permet comprendre que les rondalles no són productes solitaris i aïllats de l'enginy humà, sinó que, en llocs diversos, en espais geogràficament allunyats, s'hi localitzen variants d'una mateixa rondalla, com si la història narrada hagués navegat d'un extrem a l'altre del món, hagués travessat continents i oceans, i s'hagués revestit amb les robes -només les robes- propis de cada realitat cultural on els vents de l'atzar la feren recalar.

A l'Índex internacional d'Aarne-Thompson, constitueixen el primer grup *Rondalles d'Animals*, subdividides en quatre epígrafs, dels quals, excepte del darrer, podem trobar alguns exemples al corpus rondallístic de Sant Llorenç:

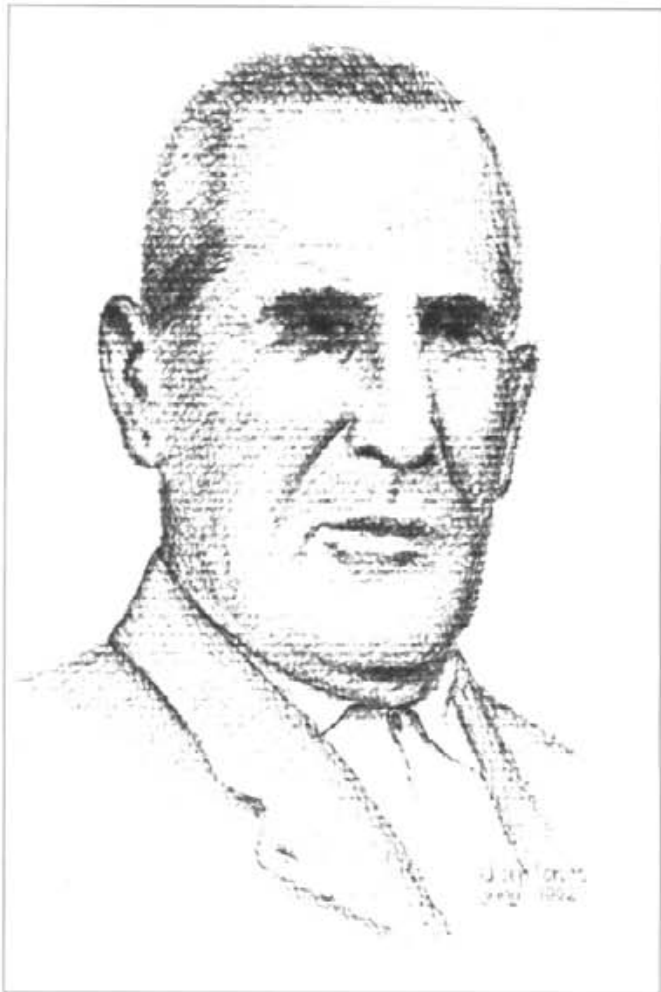
A) ANIMALS SALVATGES. La rondalla *Sa raboa i s'erichó*, tom XXI, contada al costat d'altres informadors, per en Toni Garrit de Sant Llorenç des Cardassar, pertany al tipus 15: "The theft of Butter (Honey) by Playing Godfather".

B) ANIMALS SALVATGES I ANIMALS DOMÈSTICS. La rondalla *S'homo i es lleó*, tom XXI, contada exclusivament per en Toni Garrit, correspon al tipus 155: "The Ungrateful Serpent Returned to Captivity".

C) ANIMALS DOMÈSTICS. La rondalla *Es rossinyol i sa rossinyola*, tom XIV, només contada per en Toni Garrit, pertany al tipus 245: "Tame Bird and Wild Bird".

El segon grup, les *Rondalles Ordinàries*, se subdivideix en quatre epígrafs dels quals, excepte del segon -les rondalles religioses- es troba abundància d'exemples en la collita que Mn. Alcover aplegà a Sant Llorenç:

A) RONDALLES MERAVELLOSES. Quinze rondalles d'aquest epígraf -el més important en totes les cultures- varen ser recollides a Sant Llorenç, de les quals, dues: la primera i la darrera, només ho foren a Sant Llorenç, únicament explicades per un sol narrador, la qual cosa indica que es tracta d'una aportació exclusiva, sense la qual, aquests bells i antics relats, s'haurien perdut per sempre. En *Tià des fom d'En Matarronyes*, tom XI, narrada pel sen Biel Planici, de mal nom s'Ueu, correspon al tipus 300: "The Dragon-Slayer"; En *Juanet de l'Onso*, tom III, contada per en Toni Garrit i n'Elisabet Riera, pertany al tipus 301 B: "The Strong Man and His Companions"; *Es fii d'es pescador*, tom II, explicada, conjuntament amb altres informadors per en Toni Garrit, pertany al tipus 302: "The Ogre's (Devil's) Heart in the Egg"; *Es dos bessons*, tom XXI, també contada per en Toni Garrit, correspon al tipus 303: "The Twins or Blood-Brothers"; *Es castell d'iràs i no tornaràs*, tom VII, igualment entre els informadors hi havia n'Antoni Garrit, correspon al tipus 313 C: (Sense títol a l'Aarne-Thompson); En *Tinyoset*, tom XX, també contada per en Toni Garrit, pertany al tipus 314: "The Youth Transformed to a Horse"; En *Ferrandi*, tom III, que fou contada pel sen Miquel Estrany, Cadernera, correspon al tipus 328: "The Boy Steals the

Antoni Garrit, segons un dibuix de Josep Cortès

Giant's Treasure"; La *princesa Aineta*, tom XIII, contada per n'Antoni Garrit, és del tipus 402: "The Mouse (Cat, Frog, etc.) as Bride"; *L'amor de les tres taronges*, tom III, en la narració de la qual intervingueren en Toni Garrit i madò Catalina Neula, pertany al tipus 408: "The Three Oranges"; La *Bella Ventura o es ca negre sense nas*, tom XIV, explicada per en Joan Morey, correspon al tipus 425: "The Search for the Lost Husband"; *Es set ceros*, tom VII, també narrada per en Toni Garrit, correspon al tipus 450: "Little Brother and Little Sister"; *Val més matinejar que a missa anar*, tom III, explicada per en Toni Garrit i en Joan Puça, pertany al tipus 630: "The Two Travelers (Truth and Falsehood)"; *Tres germans desxondits*, tom II, en la narració de la qual també intervingué en Toni Garrit, correspon als tipus 655 i 655A: "The Wise Brothers"; *Es tres germans i es nou gegants*, tom I, en la qual participa en Toni Garrit, pertany al tipus 676: "Open Sesame"; finalment, *Sa Flor de Gericat i S'aucellet d'or*, tom XIX, contada únicament per en Toni Garrit, correspon al tipus 707: "The Three Golden Sons".

C) RONDALLES NOVEL·LESQUES. Les dues ron-

dalles d'aquest grup recollides a Sant Llorenç també foren contades, juntament amb altres informadors d'altres indrets, per en Toni Garrit. Es tracta de *Es missatge petit*, tom IX, que pertany al tipus 921: "The King and the Peasant's Son"; i Un soldat que havia servit deu anys, tom IV, que pertany al tipus 952: "The King and the Soldier".

D) RONDALLES DEL GEGANT ESTÚPID. Es tracta de tres rondalles, totes elles narrades per en Toni Garrit amb la particularitat que de l'última fou l'únic informador: *Guardau-vos de pedra rodona, de ca qui no lladra i d'homo roig*, tom XVI, del tipus 1000: "Bargain Not to Become Angry"; *En Juanet i es gegant*, tom XVII, correspon al tipus 1.049: "The Heavy Axe"; i *Un geperut i un gegant*, tom IV, del tipus 1.051: "Bending a Tree".

Del tercer grup de l'índex d'Aarne-Thompson, *Coverbos i anècdotes*, l'Aplec de Mn. Alcover recull cinc relats a Sant Llorenç, dels quals n'hi ha quatre que varen ser contats per en Toni Garrit i un, el segon, pel sen Jaume Fontpella, també de Sant Llorenç des Cardassar: *Tres estudiants de la sopa*, tom XXIII, del tipus 1.537: "The Corpse Killed Five Times"; *Un ronyós, un poiós i un mocós*, tom XIV, del tipus 1.565: "Agreement Not to Scratch"; *En Martí Tacó*, tom I, que correspon al tipus 1.640: "The Brave Tailor"; *En Pere Gri*, tom III, del tipus 1.641: "Doctor Know-All"; i *Un que va fer es mort per no pagar es deutes*, tom XX, del tipus 1.654: "The Robbers in the Death Chamber". Cal apuntar que les rondalles *En Martí Tacó* i *Un que va fer es mort per no pagar es deutes*, varen ser contades exclusivament per en Toni Garrit.

Encara, l'Aplec del canonge Alcover conté quatre rondalles recollides a Sant Llorenç no catalogables segons l'Índex internacional d'Aarne-Thompson (Veg. J. A. GRIMALT, 1979) i dos textos, també recollits a Sant Llorenç, no considerats pròpiament rondalles i, per tant, tampoc catalogables segons l'esmentat índex de tipus.

L'Aplec de rondalles fou, des de la publicació del primer volum, considerat "una obra mestra, com no n'existeixen de semblants en cap literatura" (J. M. LLOMPART, 1986: 16) i Mn. Alcover, un gran escriptor. No mancaren, emperò, les crítiques. Sobretot, li varen retreure que no hagués actuat de manera més científica i hagués recreat els materials que recollia. Certament, el material brut era sotmès a un procés d'elaboració, de reconstrucció: "féu una autèntica obra de recreació de moltes rondalles -escriu J. MASSOT, (1985:85)- a base de comparar-ne versions diferents". Fou en aquesta recreació allà on Mn. Alcover demostrà el seu tremp de gran escriptor que "trobarem un poc per tot arreu, fragmentàriament, on menys l'esperem; en l'expressivitat admirable d'una frase, en un detall d'eficàcia comicitat, en una observació plena d'agudeses, fins i tot en l'ús -inconscient de segur- dels

més subtils recursos lingüístics" (J. M. LLOMPART, 1986: 14).

Mn. Alcover es defensa d'aquelles acusacions de manca científica a l'article de 1931, quan explicava la manera com havia fet l'Aplec i l'objectiu que l'havia mogut: l'afany de rescatar-les de l'oblit, de salvar-les del perill de perdre's. "He fet mon aplech per amor a les mateixes rondalles, per salvar-les del naufragi, de la desaparició, de l'oblit que les amenassava. Les he replegades, escrites y publicades per què poguessen tornar córrer entre la gent mallorquina". (A. M. ALCOVER, 1931/1985:93). Però a més de les versions elaborades de les rondalles, a més de la prodigiosa feina de restauració i recreació, Alcover ens deixà, recollides en unes llibretes de notes conservades a l'arxiu de la biblioteca Moll, les transcripcions tal com les contaven, o devien contar-les, els seus contemporanis.

Il·lustració d'"En Martí Tacó", original de Francesc de B. Moll

Aquestes llibretes, enquadernades en sis volums, contenen manuscrites les primeres versions i han estat valorades per Josep A. GRIMALT, (1978: 11), que ha subratllat la fidelitat de les transcripcions als narradors. D'aquesta manera l'aportació és doble: per una part disposam dels textos narrats per Mn. Alcover, les versions definitives, producte del seu tremp de gran escriptor. De l'altra, les plagues de notes, el resultat del treball de camp. Però Alcover és un gran narrador oral que escriu les rondalles, que elabora un discurs i l'escriu. Alguns s'han adonat del caràcter oral de les rondalles que Mn. Alcover recrea i escriu, i fou, segurament, aquesta condició que ha fet considerar-les plenament vinculades a la tradició literària popular. En la base de la recerca d'Alcover i la recreació posterior hi ha la mateixa voluntat estètica, aquella voluntat lúdica que, durant segles, havia caracteritzat els narradors antics i anònims. "Se pot, doncs, afirmar que les rondalles mallorquines -escriu el pare Rafel GINARD (1962) -, no romangueren falsificades o deteriorades, ni va

esbravar-se el seu aroma terral en passar per la ploma agilíssima i enjogassada de Mn. Alcover". La ploma enjogassada..., ni que fos un prestigitor de les paraules.

He tingut la possibilitat de consultar les plaguets de notes manuscrites de Mn. Alcover, a l'arxiu de la biblioteca Moll, enquadernades en sis volums, i he pogut comparar els textos inicials, recollits per transmissió oral a Sant Llorenç des Cardassar, amb les versions definitives. Observem-ne uns breus fragments:

Això era un taconer que havia nom Martí.

Un dia feya feyna defora en el sol y reparà un bolich de mosques demunt un capoll de figa seca qu'havia tirat. Ab la forma los encivella manciula y va ueure que n'havia mortes quatre y baldades vuyt.

Axí va axò,? va dir ell. Es el dir que ab un cop n'he morts quatre y baldats vuyt? No vuy jo fer pus feyna i a n'el Rey vull anar a contar-ho.

Va vendre les formes, sa sola, tots els ormetjos del ofici, se compra un vestit ben nou, y tot mudat ja va esser partit, camina caminaràs, cap a ca'l Rey.

Hi arriba, s'hi presenta y li diu.

Senyor Rey, va me taquí. Vench a ferli a sebre que som un homo que m'anomen Don Martí Tacó que ab un cop en mat quatre y en bald vuyt.

¿Que me dius?

Lo que sent.

Idò a tu t'havia mester.

Estich a son manar.

El Rey lo endemà mati el crida, el fa barenar y li diu.

Hi ha un animalot com tres bous que d'en tant en tant s'entra dins la ciutat y no's pot dir sa destrossa que fa.

(...)

A.M. ALCOVER

"Don Martí Tacó"

Notes de rondaies. Vol. II Pag.38-39.

Arxiu de la biblioteca Moll.

Això era un taconer que fugia de fam i de feina, i s'estimava més quatre festes seguides que un dia fener.

Havia nom Martí. Una vegada taconava defora, en es sol, i reparà un bolic de mosques aficades a un capoll de figa seca que havia tirat.

Amb sa forma los ensivella mansiula, i va veure que n'havia mortes quatre i baldades vuyt.

¿Així va això? diu ell. ¿És a dir que amb un cop n'he morts quatre i baldats vuyt? No vuy jo fer pus feina. An el Rey vui anar a contar-ho.

Hi arriba, s'hi presenta i li diu:

Senyor Rei, ve-me t'aquí. Venc a fer-li a sebre que

som un homo que m'anomen dom Martín Tacón, que amb un golpe en mat cuatro i en bald ocho.

¿Aquesta m'és vera? diu el Rei.

Passa de vera! diu En Tacó.

Idò a tu t'havia mester! diu el rei.

Estic a son manar! diu En Tacó.

El Rei lo endemà demati el crida, el fa berenar, i li diu:

Hi ha un animalot com tres bous, que d'en tant en tant se n'entra dins la Ciutat, i no es pot dir sa destrossa que em fa.

(...)

A. M. ALCOVER

"En Martí Tacó"

Rondaies mallorquines. Tom I, 7ª edic. Pàg. 44.

Edit. Moll. Palma de Mallorca, 1980.

Axò era un pare que tenia tres fiis y en es testament dexà: Fas hereu mon vertader fuy.

Es tres germans varen resoldre anar a n'el Rey per veure qui havia d'esser-ho.

Parteix es primer, des cap de mitja hora es segon, després d'altra mitja hora es darrer.

Camina, caminaràs es major troba un homo qu'havia perduda una mula y la cercava.

Germà ¿no hauriau vista una mula?

¿Qu'era torta?

Sí, que'n era. ¿Vol dir l'heu vista?

No, germanet, va contestar es germà major y seguir per envant.

Aquell de sa mula digué.

Com diantre m'ha demanat si es torta. Per mi l'ha vista y no m'ho ha volgut dir.

(...)

A.M. ALCOVER

"Tres germans desxondits"

Notes de rondaies. Vol.II. Pag. 167.

Arxiu de la biblioteca Moll.

Això era un pare que tenia tres fiis: En Pere, En Pau i En Bernat. Se morí, i només deixà mig hort de terra amb un morer.

Posà en es testament: "Faç mon fii hereu".

Jo som fii, jo som s'hereu; diu es major.

A poc a poc, diu es segon; si tu ets fii, també ho som jo, i si et toca a tu esser s'hereu, també em toca a mi.

¿I a mi que no em comptau per res? diu es darrer. Veiam si em fareu bord, a poc a poc! Ell hi haurà d'haver més de dos doblers de raons, per prendre'm s'heretatge!

Aquesta és meua aquesta és teua, no se porien avenir

per cap vent del món. Bé los deien que per no anar de plets i fondre-ho tot darrera escrivans, missers i procuradors, fessen tres parts iguals de s'heretat i n'hi hagués una per-hom. Pero ells responien:

¿Fer tres parts? Jamai! Prou poc és, ¿i encara ho voldrieu xapar? Ell seria com es porc d'En Nas de Bóta, qui tot se va retre en llamugues. Benhaja un bon hereu! Primer farà fiamada s'heretat que no consentirem a xaparla. Qui tendrà ungles les trauràa.

Com prou se varen haver gatinyat, digueren:

Lo millor és que anem an el rei, i ell que faça se sentència.

Dibuix d'"Un que va fer es mort per no pagar es deutes", original de Ramon cavaller

Un dematí s'aixecaren abans d'anar enlloc, i ja foren partits un darrera s'altre.

Camina caminaràs. En Pere troba un homo que havia perduda una mula i la cercava.

(...)

A.M. ALCOVER

"Tres germans desxondits"

Rondaies mallorquines. Tom II. Pàg. 114-115.

Edit. Moll. Palma de Mallorca, 1968.

Axò era un homo, molt afectat de pescar, y, li treya tant l'ofci, que de deu dies nou ni ell, ni sa dona, ni un sol infant que tenia se podian espassar sa talent; però ell com mes anava mes forta duya sa curolla ab so pescar, y quant arribava a ca seua may li sortia a camí mes qu'una cusseta que tenia, perquè ni sa dona, ni l fill podian sofrir aquell batre que los feya fer tants de badays.

Un dia agafa un pexot com un ca de bou, y quant el treya li diu.

Per amor de Deu no'm matas, si vols estar bé.

Veyes ydò si t'amollaria!

(...)

A.M. ALCOVER

"Es fill del pescador"

Notes de rondaies. Vol. II. Pag. 182.

Arxiu de la biblioteca Moll.

Això era un pescador d'Andratx que no tenia altre Déu més que es pescar, i de deu dies nou tornava així com se n'era anat, perquè es peix, tot d'una que el veia que tirava puu a sa pesquera, hi acudia a menjar-le-hi, fins i tot li saupava s'esca; i, com prou li havia fetes ses ontes i ses ganes, s'espixava, i bona nit si et colgues!

A ca seua no hi havia recordança de que haguessen acabada mai sa talent primer que es pa. Si no fos estat que només tenien un al.lot, En Juanet, i que sa dona era de s'ui des vent per tot, i aguantava la mestra a força de palanquejar i de tenir poca vessa, se serien morts de fam.

Sa dona retxava ses espases com veia que ella tota sola havia de dur la casa, i que s'homo només li aidava a sa taula a llevar concert des vent, perquè tenia una barra de foc, i s'hauria acabat un llinatge. Ella bé li deia que per amor de Déu tiràs canyetes, hams i ginyes an el dimoni, i fes qualque brot defeina; però ell, més cabeçut que un forc d'ais, com més anava més vela.

Sa dona que tenia prou mal de caps amb so dur busques an es niu i s'al.lot amb so jugar, succeta que, en no esser una cusseta que tenien, més magra que un garrot, ningú mai li sortia a camí, com s'entregava de pescar.

Un dia de mar grossa, que ses ones, com se rebatien a ses penyes, a voltes alçaven una torre d'aigo i sabonera de coranta i de cinquanta pams, i amb aquells cops tota sa ribera tremolava, i movien una remor feresta, esglaiadora, que entrava dins es cervell, idò aquell dia i tot es pescador d'Andratx volgué tirar sa ginya. Se plantà a una pesquera a

on ses ones només arribaven de rebot, i hala bones grapa-
des de puu, i canyeta a l'aire, amb s'ham ben escat per dins
aquells sabonerals.

Dibuix de "Sa flor de Gericat i s'aucellet d'or",
original de Ramon Cavaller

Està qui està, esperant que li picassen, passaven ho-
res i hores sense veure cap llambre ni sentir fressa de res,
fns que, cop en sec, li peguen tirada. Encara que tengués
fort, sa canya li salta de ses mans, li boteix més de vint pas-
ses mar endins, i guaita tot just un peixot com un bou, amb
s'ham enganxat a s'esquena, amb unes verducades i uns
brífols que feien mésfereadat que ses ones mateixes.

(...)

A.M. ALCOVER

"Es fii des Pescador"

Rondaies mallorquines. Tom II. Pag.58-59.

Edit. Moll. Palma de Mallorca, 1968.

Homo fadrí vey. Sense menjar.

Li diuen: -Arma vaca, viuras de llet.

Narma una, y ab llet se manten. En compra un altre y
treya molt.

Se casa. Envia sa dona a guardar vaques. Les mena
a blat.

Les hi amolla. En pert una.

El vespre homo diu; Vesla à cercar ara meteix.

Hi va: crida vaca. Compareix onso. La sen du dins
cova. Té nin. Grandet diu: Sempre hem d'estar qui dins?

(...)

A.M. ALCOVER

"En Juanet del Onso"

Notes de rondaies. Vol. III. Pag.568.

Arxiu de la biblioteca Moll.

Això era unfadri vei, tan poc afectat de feina com un
ca de garrotades, però que es pedaço no li bastava per poder
fer la vida del canot. Duia genoières com ets ases, era lo
més toixarrut.

Un amic seu li digué:

Jo, si fos tu, armaria una vaca: te faria un vedell, que
el pories vendre, i llavò te mantendria de llet.

Arma sa vaca, que li va fer un vedell. La menava a
pasturar; la munyia, i vénguen bones escudelles de llet!

Sobretot, arriba a dir ell, jo faç hora per llego; estic
com un patriarca. Me pens que encara em convendria ca-
sar-me.

Cerca una al.lota jòve, ben jove, i s'hi casa.

Es mateix dia de casats, l'envia a pasturar sa vaca.

S'al.lota no s'hi era vista mai, i la perd dins un
uiastrar.

Cerca qui cerca, no la pogué trobar en via ninguna.

Se'n va tota desconsolada a ca-seva; i, com es seu
homo la sent, li diu:

¿I has tenguda cara per venir-te'n sense sa vaca?

Toca ara mateix a cercar-la, i no toms que no la mens!

La pobreta no tengué més remei que prendre es
tapinets cap an aquell uiastrar, plora qui plora.

Li surt un onso, i la se'n du dins una cova, sense
malmenar-la gens, fent-li afalagadures.

(...)

A.M. ALCOVER

"En Juanet de l'Onso"

Rondaies mallorquines, Tom III. Pag. 25-27.

Edit. Moll. Palma de Mallorca, 1969.

Axò era un pobre que no hi veyia de deutes v apurat
de tot, diu a sa dona. Lo millor sera que fassa es mort, m'a-
mortayes, te poses à fer un escandol de plors, vendrán es
veynats y aquells que hi tenim es deutes, tú t'aferres per ells
plorant y mostrand-los els infants, se mouran à compassió y

mos ho perdonarán.

Be has pensat.

Ho feren axí. Acudí tot hom. Els acreedors los perdonaren.

Sen duen es mort a enterrar.

Enterraven dins l'iglesia. Los tenian tot una nit demunt una taula. Un acreedor que los havia venuts ciurons diu.

¿I tan beneyt he d'esser que m'ho he de dexar perdre tot. Men hi vaig, y li prendré el llenzol de sa mortaya y al manco tendré qualche cosa. Sen hi va, s'amaga darrera un retaule. S'escola tanca. A la mala hora venen una partida de lladres que havian pegat un salt a una possessió y venian carregats de doblers, á partir los se dins l'iglesia per tenir mes llum y estar mes segurs.

(...)

A.M. ALCOVER

"Un homo qui va fer es mort per no haver de pagar allà ont devia

Notes de rondaies. Vol III

Pag. 632-633. Arxiu de la biblioteca Moll

Dibuix de "S'hereu de sa corona", original de Francesc de B. Moll

Això era un homo més endeutat que Sant Pere i Sant Bernat, que de cap bolla ni sabia quin cap li anava davant, de tants de deutes que tenia.

S'arribà a veure tan estret, que un dia agafa sa dona, i li diu:

Fieta, ja no puc pus, amb tants de deutes com duc damunt ses costelles no hi veig altre remei més que fer es mort. Jo faré com que morir-me, i tu te poses a moure un escàndol de plors i descabdell, tan fort com poràs; t'has d'escabellar a grapades a's mig d'es carrer, fent com que arrabassar-te es cabeis. I, com més te diran que no plors, mésfort has de plorar i cridar. Amb això vendran es veïnats a veure, que serà estat, i llavò compareixeran aquells ane qui devem. I tu, en veure-los, t'has d'aferrar per ells, plo-

rant a la descosida, mostrant-los ets infants, vestits amb sos quatre pelleringsos més pelleringsos que tenim; i de tot d'una, a força de pessigades i d'esclafits devers ses anques, clotell i galtes, els has d'haver fet amollar an es bram, com més fort millor. Sa questió és veure si an ets acreedors els mous a compassió, i tal volta, considerant-ho tot perdut veent-me mort a mi, mos perdonaran es deutes, i així farem una tibada bona.

Bé has pensat -diu sa dona-, i per part meua porem començar sa farsa en voler.

I ¿què fa s'homo? Se tira damunt es llit, ben allargat i enravenat, que ho pareixia, just mort.

(...)

A.M. ALCOVER

"Un que va fer es mort per no pagar es deutes"

Rondaies mallorquines. Tom XX. Pag. 129.

Edit. Moll. Palma de Mallorca. 1966

Aquests fragments, tot i que són breus i escollits a l'atzar, són suficientment significatius per copsar la consecució de la recreació alcoveriana, dels procediments narratius que utilitza, sovint calcats de les maneres de contar pròpies dels narradors orals. Mossèn Alcover conta les rondalles per escrit, però utilitza en l'escriptura la gramàtica que regeix la comunicació oral. Alcover sap trobar l'expressivitat d'una frase, empra la llengua viva de la pagesia mallorquina i incorpora a aquella llengua viva mots oblidats. Sovint, el lingüista acut en ajuda de l'escriptor, acumula sinònims, enumera exhaustivament els elements d'un conjunt, trenca el ritme narratiu i produeix l'emoció o la riallada. L'estil de Mn. Alcover és desmesurat, barroc... No escriu com parla el poble; però se serveix a l'hora de contar d'aquells recursos estilístics de què el poble ha fet ús durant segles. "Agavella i potencia amb esplèndida intuïció tot allò que hi ha de més expressiu, de més contundent i sovint de més bell en el llenguatge del poble" (J. M. LLOMPART, 1986:15). S'esforça perquè llueixi l'idioma, amb tots els matisos i totes les possibles coloracions.

A Sant Llorenç des Cardassar hi recollí trenta-cinc rondalles, de les quals vint-i-set les hi va contar un mateix narrador: N'Antoni Garrit, que feia de paredador. D'aquestes vint-i-set, n'hi ha vuit: "S'homo i es lleó", (tom XXI), "Es rossinyol i sa rossinyola" (tom XIV), "Sa flor de Gericall i s'aucellet d'or" (tom XIX), "Un geperut i un gegant" (tom IV), "En Marti Tacó" (tom I), "Un que va fer es mort per no pagar es deutes" (tom XX), "S'al.lot d'es barretino" (tom VI) i "Es voltor i es buscaret" (Tom XIV) que no les hi contà ningú més que en Toni Garrit, ni a Sant Llorenç ni a fora de Sant Llorenç. Però encara n'hi ha dues més d'absolutament llorencines: "En Tia d'es forn d'En Matarronyes" (tom X),

que li contà el sen Biel Planici, de mal nom S'Ueu, i "S'hereu de sa corona" (tom VI), que l'hi conta "un al·lotell de Sant Llorenç des Cardassar, missatge de ca nostra, i com llavò no li vaig apuntar el nom, i no l'he vist pus, no he pogut aclarir què nomia" (A.M. ALCOVER, 1968:73).

Aquestes deu rondalles foren recollides exclusivament a Sant Llorenç. Es tracta, per tant, d'una aportació valuosa de considerable interès en la globalitat del corpus.

¿Qui era, emperò, n'Antoni Garrit⁽⁴⁾? Mn. Alcover no era gaire explícit en la descripció dels seus informadors. Es limitava al nom, al malnom, al lloc de procedència, i a poques coses més, en notes breus a peu de pàgina. En Garrit apareix per primer cop al volum I amb la rondalla "En Martí Tacó", que només va contar-li ell. Escriu: "La me contà en Toni Garrit, de Sant Llorenç d'es Cardassar, que fa de paredador. En sap moltes i les conta de lo més bé" (A.M. ALCOVER, 1896:44). Ens informa que era de Sant Llorenç, que feia de paredador -"l'home que té per ofici fer paret, sobretot la paret seca de les tanques" (ALCOVER-MOLL, 1968: 239)-, que sabia moltes rondalles i les contava bé.

No ens diu, com en altres casos, si el va conèixer a Santa Cirga, ni que en Garrit hi acudís a treballar. Tampoc no explicita si era glosador. Sovintegen els glosadors, en els segles XIX i XX, entre la gent que es dedica a fer parets mestres de paret seca-, com si compondre versos ben ritmats i avenguts tingués alguna cosa a veure amb l'ofici de disposar les pedres, també avengudes, en un pany de paret.

Ens diu que sabia moltes rondalles i que les contava "de lo més bé".

¿Però, què vol dir-nos en afirmar que les contava bé? N'Antoni Garrit -en les plagues de notes, Alcover li diu Es Garrit- era, als ulls exigents del canonge, un bon narrador. El narrador de contes és l'home que domina l'art de contar, capaç de copsar l'atenció dels qui l'escolten, de contenir el plaer i multiplicar-lo. La funció del narrador no és la reproducció, sinó la recreació. I mai no explica, el narrador, una rondalla dues vegades de la mateixa manera. Des d'una estructura narrativa relativament estable, sovint coneguda tant pel qui narra com pel qui escolta, i d'una sèrie de fórmules i diàlegs..., recrea la història, l'explica com si fos veritat, ens introdueix en un món imaginari, com si ho improvisés tot. Se serveix de la mímica, dels gestos, dels silencis, de la mirada, de l'entonació, de la flexibilitat de les frases, del relatiu o l'acceleració del ritme narratiu... Crea, certament, quasi un espai escènic, genera suspens, precipita els esdeveniments, modifica el timbre de la veu, imita el parlar dels personatges: parla de falset, fa la veu gruixuda i la veu de dona; omple el relat d'entonacions: ironia, por, sorpresa... El narrador no explica la història "de cor", (també el francès utilitza l'expressió "par cœur" en el sentit de repetició ruti-

nària), sinó que posa bona part del cor en la narració. És un acte lúdic, un joc en el qual participen tant el que conta -l'e-missor-, com els que escolten -els receptors-. Llavors, la veu que conta és una emanació del cos, i un motor que dinamitza l'energia col·lectiva (P. ZUMTHOR, 1990:69).

És segur que n'Antoni Garrit posseïa algunes d'aquestes qualitats i, probablement, la seva capacitat de contar i el seu estil devien esser presents en la intenció de Mn. Alcover quan escrivia, anys després: "...la mateixa rondalla, contada d'un y contada d'un altre, no sembla la mateixa: en boca d'un és una cosa desmayada, mostia, descolorida, que fa son en lloch d'interessar. Segons qui conta, la relació és vitenca, rica d'incidentes y diàleg pintoreschs y vibrants; y segons qui conta, no hi ha casi res d'això y resulta una cosa fastidiosa y avorrida" (A.M. ALCOVER, 1931/1985:91).

No és fàcil temptar de reconstruir el perfil de n'Antoni Garrit, narrador de rondalles, ara fa un centenar d'anys, a partir de l'escassa informació que dona Mn. Alcover: "...En sap moltes i les conta de lo més bé", diu. Potser devia esser un home -com alguns personatges de les històries que explicava- de conversa divertida, fantasiós, ocurrent i agut com un fibló, capaç d'expressar-se per perífrasis, i al·lusions, i metàfores..., capaç de contar-nos velles històries de gegants i geperuts, de rossinyols i fades, de castells, de princeses, d'au-cellets d'or.

Gabriel Janer Manila

de "Sant Llorenç des Cardassar, 1892-1992

Conjunt d'estudis sobre cent anys d'autonomia municipal"

Ajuntament de Sant Llorenç, 1994

Notes

(1) Escriu, Mn. Alcover, el 1930, amb una certa rousseau-niana innocència: "Per això he escrites les rondalles de manera que se pugen llegir en família y que pugen anar en mans de minyons y jovencells, no sollats encara del baf i mascara del món" (A.M. ALCOVER, 1931/1985:93).

(2) No tots els textos d'Alcover poden esser considerats rondalles en el sentit estricte del mot, alguns s'escapen d'aquest concepte; però Alcover els integrà al seu *Aplec de rondaies* i no féu distinció.

(3) Tot i que una carta escrita el juliol de 1897 a Tomàs Forteza fa pensar a Josep MASSOT I MUNTANER (1982:13) l'interès d'Alcover per arrebregar rondalles a tot Mallorca.

(4) Actualment, segons la informació que em facilita en Guillem Pont, amic entranyable d'ençà de molts anys, existeixen a Sant Llorenç des Cardassar algunes famílies el malnom de les quals és Garrit, no sempre emparentades. En Guillem ha pogut parlar amb algú que el va conèixer, fa més de setanta anys, i es recorden que era un home vell, que tenia fama de rondaller, que era d'idees avançades, afectat de riure's dels sants i de la festa, que tingué un gendre batle republicà; però que no existeix d'ell cap descendent directe.

(En homenatge a l'amo en Joan "Solaies" i l'amo en Sebastià "de Pocafarina", els contadors de rondalles que vaig tenir la sort de conèixer.)

Actuaven talment com ferros imantats enfront de les llimadures escopides per la broca. O com la mel de maig treia el dia de Sant Joan enfront de les abelles.

Horabaixenc, sol post, quan les falsies que niaven a la teulada de la posada de Sa Coma i els cabots caçaven amb més fruïció els moscards que possibilitaven els nombrosos femers descoberts de la vila, ell, l'amo en Joan, sortia amb el tabulet de llenya d'ametler amb cordat de palma formant petits quadrats sota el braç. El col·locava no gaire lluny de la rebranca de marès del portal de la casa situada entre Es Puig i l'antic So n'Estrany, en el carrer de la Creu, sobre la voravia empedrada amb macs de la mar, al costat de la carrera -o millor el tros de carrer- encara humit de la regada.

No acabava d'estar esquena-paret quan el més agosarat ja l'escometia: -*Què tal l'amo en Joan?* Després actuava el llenguatge, tot el llenguatge: els mots, el to, la cara, el cos... tot d'una els infants se n'adonaven de la predisposició de l'amo en Joan Solaies a fer allò que tantes vegades havia fet: contar unes quantes rondalles.

Els infants estaven sempre desenfeinats i disposats a escoltar. Aleshores no hi havia gaire entreteniments: mirar passar els carros i la gent, jugar a bolles sobre el terra del carrer polsós, a conillons, a brun... -la *raiet* sols era cosa dels diumenges- i adesiara l'aventura, d'amagat, per això resultava aventura, de trescar paranys desconeguts per foravila. Poques coses més, car jugar a pandilles o a fer guerres tirant-se pedres per devers Son Tàrrac era una activitat abandonada en temps de messes, i en tot cas reservada per als més grandets.

És clar que la referència no atany als nombrosos infants que treballaven en els diversos quefers de casa seva o collint ametles a Pocafarina sota el guiatge d'en Masset, aquell home petit i panxarrut, que en certa ocasió es va treure el penis -la perdiu, en deia ell- el diposità sobre la taula del cafè, i s'hi col·locà, pacientment i fent tiringa, deu peces de deu cèntims a sobre. Tota una demostració d'atributs!

L'amo en Joan era petitó, senzill, amb semblant dolç i escometent. A més també era al·loter, li agradava estar voltat d'infants, fins al punt que, a vegades, en convidava uns quants a colcar amb el seu carretet que pacientment estirava una somereta petitona, arribant fins al castellot de Llucamar, on hi tenia un trosset de terra.

Però el que més atreia els infants era la seva habilitat per contar els contes. En sabia molts, a diferència dels padrins que en solen saber un o dos i els van repetint. Bé, tal vegada en saben més d'un o dos i els nets sempre els dema-

nen els mateixos perquè els agrada sentir les repeticions, que han d'ésser fidels i exactes. Això pot crear un cercle viciós. Vés a saber!

L'amo en Sebastià de Pocafarina

Altres vegades els nins desenfeinats aglapien, a mitjan capvespre, l'amo en Sebastià Pomar, de Pocafarina sota algun ametler entre So n'Estrany i Son Patró, als voltants del molí d'en Ferrer. Més alt que l'amo en Joan, però amb la mateixa o semblant destresa per contar rondalles. El solien veure mentre jugaven en aquella casa en runes situada en el solar que l'ajuntament comprà l'any trenta-cinc amb la finalitat de construir-hi una escola. No és que la casa fos un jugador idoni pel que fa referència a la seguretat dels nins, però per a ells tenia un bon atractiu: les seves parets eren farcides de *grafittis* grotescos relatius al sexe de les persones. Alguns fets amb vertadera mestria i gràcia eren atribuïts a en Jaume Baió -anys després es guanyà la vida dibuixant signant amb el pseudònim "Carde". Altres no tenien empena ni passador i l'única cosa que evidenciaven era que l'autor o autors ja havien fet el procés iniciàtic sexual, si més no d'oida, almanco pel que feia a les visites als cafès de ciutat on les dones, entre altres coses, fumaven.

-L'amo en Sebastià!, cridava un, i tots baixaven cor-

rent fins a voltar-lo. Llavors, l'escomesa i l'anàlisi per saber la predisposició -i les feines- d'aquell home que als infants els pareixia un vellet. Entre ullada i ullada a les ovelles, ben acomodats tots sobre les pedres més planenques de la paret seca, l'amo en Sebastià començava amb "Això era i no era un bon brou faça la cadenera..."

Els silencis eren llargs i profunds, la veu arribava dolça a les orelles dels infants. Tant la dissort com les aventures dels protagonistes eren engolides i assimilades per cada un dels qui escoltaven. Qui volava sobre l'àguila no era en Bernadet sinó cada un d'ells. Qui es casava amb la princesa no era en Joanet sinó en Pep o n'Antoni...

Ni l'amo en Joan ni l'amo en Sebastià segurament en sabien tantes ni les contaven tan bé com Antoni Maria Alcover diu de l'amo Antoni Garrit en el primer tom de les rondalles. Ni possiblement tenien el poder d'atracció de l'amo Antoni Corb qui, segons el Germà Clapés, arreplegava els al·lots del poble a l'entorn d'una foguera devers el molí d'en Bou.

Segurament tots ells eren quasi analfabets -anys més tard, a principis dels anys setanta, a Sant Llorenç la majoria de les persones d'edat, en el millor dels casos, solament sabien dibuixar el seu nom i poca cosa més-. Però sabien les rondalles perquè les havien sentides contar als seus padrins o a altres persones, en les llargues vetllades d'hivern o en una peladissa d'ametles, i les havien memoritzades i assimilades a força de sentir-les una i altra vegada. Uns títols i unes versions que no havien de diferir gaire de les que contaven els contadors de Pollença o de Santanyí, per posar exemples.

Cap dels dos havia llegit "El arte de contar cuentos" de l'americana Sara C. Bryant, entre altres coses perquè la primera edició del llibre en qüestió és de l'any seixanta-cinc, però el se sabien. Sabien i aplicaven el contingut d'un llibre que encara s'havia de pensar a l'altre cap de món. Aplicaven les tècniques recomanades per l'escriptora a la perfecció:

- Sempre contaven rondalles. Mai no les llegien.
- Potser n'havien sentides contar moltes però ells en sabien unes quantes. I les se sabien molt bé, perfectament. Les tenien ben interioritzades, i a l'hora de contar-les, les vivien.
- Contar rondalles era, per a ells, una cosa normal. Era un exercici quotidià, sense donar-li més importància que la que tenia. A més, jugaven amb el to de veu, i amb els silencis, i amb les expressions de la cara i amb les mans... però sense perdre la naturalitat, sense exageracions.
- Els nins se situaven molt prop d'ells, al seu voltant, de tal manera que tots estaven en una distància curta. La seva vista es creuava amb cada una de les vistes dels nins...

- Contaven els contes sense interrupcions, de manera senzilla i lògica. Quan es plantejava alguna pregunta, la contestaven, però sense perdre el fil de la contarella.
- L'ambient era tranquil i assossegat perquè ells estaven tranquils. No tenien cap tipus de pressa, ni els infants tampoc.
- Dominaven el llenguatge de les rondalles, empraven les paraules adequades en el moment adequat.
- Ambdós tenien la parla dolça i s'expressaven amb claredat, vocalitzant bé.

Sens dubte, tant l'amo en Joan com l'amo en Sebastià eren molt savis malgrat les seves mancances en els coneixements algunes vegades anomenats oficials. Potser no sabien el nom dels rius d'Europa ni fer arrels quadrades, però coneixien els nom dels niguls i distingien perfectament una figuera albecor d'una peretjal. Amb tota seguretat van estar preocupats per l'epidèmia de grip de l'any devuit i van celebrar amb goig l'arribada del tren tres anys després... però, amb tot i amb això, ni sabien ni es plantejaven la bella i interessant feina que feien contant rondalles. Les contaven perquè les sabien, perquè tenien temps i els agradaven els nins. I aquests se n'adonaven de l'aura de bonhomia que expandien. No podien ésser conscients de cap de les maneres de la càrrega cultural que estaven transmetent en el moment de contar, o millor, en el moment d'ésser escoltats.

L'amo en Joan Solaies davant l'estació de Sant Llorenç

Bruno Bettelheim tardaria encara molts anys a estudiar, des d'una perspectiva freudiana, la funció dels contes meravellosos. "Psicoanálisis de los cuentos de hadas", no seria publicat, en versió castellana, fins l'any setanta-set. Per

tant, no podien saber el que estaven ensenyant vertaderament a tots aquells infants que els escoltaven. No es podien ni imaginar que aquells nins que escoltaven, en identificar-se amb els distints personatges dels contes, començaven a experimentar, per ells mateixos, sentiments de justícia, fidelitat, amor, valentia... i no com a lliçons imposades, sinó com a descobriment, com a part orgànica de l'aventura de viure. És a dir, sense voler estaven repetint una i altra vegada:

- Que la lluita contra les dificultats de la vida és inevitable.
- Que si un lluita i no s'acovarda arriba a aconseguir el triomf.
- Que un o altre dia tanmateix s'ha de partir. S'haurà d'abandonar la casa familiar.
- Que el mal i la bondat són omnipresents.
- Que l'enginy pot arribar a tenir una força extraordinària i que amb ell fins i tot el més humil pot triomfar.
- Que es necessari que cada un lluiti el seu futur, però sense abandonar la capacitat d'establir relacions satisfactòries amb el món que l'envolta.
- Que per arribar a les metes cal unidireccionar energies i esforçar-se.
- I que en el fons, fer el mal no porta enlloc. Que no val la pena, malgrat les primeres aparences puguin ésser unes altres.

Evidentment, l'amo en Joan i l'amo en Sebastià, tampoc no teoritzaven sobre les rondalles, ni en treien lliçons morals, simplement les contaven. No tenien perquè saber les semblances entre les nostres rondalles i els contes castellans o els turcs.

Ni tampoc tenien perquè pensar que tots els contes tradicionals, siguin d'una o altra part del món, segueixen una mateixa estructura amb petites variants.

No, a ells els bastava estimar la tradició i ésser pacients i humans. Amb això en tenien bé de sobres.

I si no coneixien les aportacions de Bettelheim ni els consells -que d'altra banda no necessitaven- de la Sra. Bryant, molt manco havien de conèixer les reflexions de Vladimir Propp, aquell comunista rus -*Ai-santa-mare-de-deueta!*- haguessin dit les seves veïnades mentre es passaven la mà dreta sobre la cara fent un senyal de la creu- qui assenyala que els contes són un reflex, històricament localitzable, de concepcions mítiques provinents de l'antigor, de molt més enllà que el temps de *na Maria Castanya*. Que es van contant generació rera generació mostrant als nins la transformació i, a vegades, el rebuig, de concepcions, ritus i costums provinents del temps de la primitiva agricultura i de la formació dels primers estats. D'aquí la seva força cultural i la seva càrrega

com a element identificador d'una cultura que es mama i que contribueix a la formació d'estructures mentals i de personalitat.

En el cas de l'amo en Joan, normalment la fosca i algun estel primerenc ja guaitaven per la cornisa de la casa quan alguna mare sortia al portal i cridava: -*A sopar! Ara vénc!*- responia l'afectat. I era quan la prudència del contador de rondalles definia l'acabatall de la sessió, malgrat les peticions allades de -*Una altraaa!*

Els nins no el besaven. Amb un *Bona nit!* n'hi havia prou. Però l'amo en Joan sabia que els nins l'estimaven i els nins sabien que l'amo en Joan (i també l'amo en Sebastià) eren tan bons com els personatges bons de les rondalles que contaven.

Guillem Pont
Agost de 1996

Bibliografia

- SARA CONE BRYANT: *El arte de contar cuentos*. Colección Navidad. Editorial Nova Terra. Barcelona, 1967
- VLADIMIR PROPP: *Las raíces históricas del cuento*. Editorial Fundamentos. Madrid, 1979
- BRUNO BETTELHEIM: *Psicoanálisis de los cuentos de hadas*. Editorial Crítica (Grijalbo). Barcelona, 1977
- BRUNO BETTELHEIM: *Los cuentos de las mil y una noches*. Editorial Crítica (Grijalbo). Barcelona, 1980
- BRUNO BETTELHEIM: *Los cuentos de Perrault*. Editorial Crítica (Grijalbo). Barcelona, 1980.

Il·lustració de "En Tià de sa Real", original de Francesc de B. Moll

Les nostres rondalles no pretenen explicar cap succés important, ni tampoc situar l'acció en un lloc determinat, per això, les referències al devenir de la història han quedat reduïdes a unes mínimes expressions.

El passat se'ns presenta com un enfrontament entre dues cultures, simbolitzades per un rei moro i un altre de cristià. Les relacions amistoses i de cooperació són molt comptades. Aquestes baralles, a vegades, són terriblement cruels. "En Ferrandi" (1), després de set dies de camina-caminaràs, topà a ca'l rei moro, que vetllava les estrelles i era de mala part ferm. El rei cristià estava cansat de moure guerra al rei moro i de no poder-lo safalcar mai. En Ferrandi, l'heroi, aconseguirà que els criats moros, enganats, tallin el cap de les tres filles del rei moro; després, ell mateix matarà la reina mora i, finalment, els cristians cremaran viu el rei moro en una plaça pública. A una altra rondalla, "En Mercè-Mercè" (2), el rei turc acabarà esquarterat per la força de quatre cavalls, i aquesta era la sentència més fluixa que li pertocava.

En el segle XVI, els soldans turcs practicaven una estratègia imperialista i expansionista que consistia a atemorir els pobles de la Mediterrània per després dominar-los. Alguns pobles costaners de les Balears, cada any recorden que patiren alguna invasió turca. La crueltat dels turcs, pirates o corsaris no sols ha quedat recollida a les rondalles sinó que també en parlen els refranys: "Febreret curt pitjor que turc".

Una altra característica és l'actitud fonamentalista o integrista que adopten uns i altres davant la cultura aliena. A les rondalles es vol fer veure que és impossible la coexistència pacífica dels dos estils de vida, en què l'element bàsic que els separava era la fidelitat a la llei de Mahoma o a la llei de Crist. Passar-se d'un costat a l'altre implicava canviar de religió.

A "S'hermosura del món" (3), el rei cristià i el senyor moro eren ben amics, i aconseguiren que aquest últim es convertís i llavors el feren la segona persona de tot el regne. A "Ses tres flors" (4), el rei moro tenia una captiva i la gran polissona li digué que primer la farien bocins abans de renegar. A vegades, aquestes actituds s'apliquen a trets inversemblants. A "Sa muleta de plata" (5), un rei moro que tenia una reina ben bona dona, la qual després es convertiria al cristianisme, tingué una nineta; provaren una partida de dides i totes sortien amb la llet xereca; a la fi, prengueren una esclava cristiana que lletava i va fer bona prova de tot.

Una conseqüència d'aquest enfrontament cultural fou que, a un costat i l'altre de l'extensa frontera en que es convertí la mar Mediterrània, es donava l'esclavatge. Des de l'antiguitat, el captiveri era vigent; durant l'època romana, l'esclavatge era una condició humana socialment acceptada. En els segles XV i XVI, quan els enfrontaments entre les dues cultures eren més radicals, l'esclavatge s'escampà com

una taca d'oli. Durant els segles XVII i XVIII, les relacions entre totes dues cultures es relaxaren; l'imperi turc entrà en un període de decadència i, a poc a poc, s'establiren unes mínimes relacions comercials. Tant a l'orient musulmà com a l'occident cristià, es donava el corsarisme: guerrers que vivien del que robaven i dels captius que feien a terra d'enemics.

Il·lustració de "El rei En Jaume", original de Josep Moll

Unes poques rondalles s'ambienten en aquest darrer període. En "Es port de sa cibolla blanca", un patró molt ric prohibeix al seu fill Robert de tocar mai en el port de la cibolla blanca, perquè s'hi campen malament. Al tercer poc d'anar-hi, contrariant les ordres de son pare, va veure enmig de la plaça "uns corsaris que subhastaven una barcada de captius i captives i tengueren tanta pressa que ja només quedava una al.lota; l'havien estojada per lo darrer perquè hi hagués més temps de veure-la i fossin més es qui la volguesin comprar" (6). A "Sa mitja terça de carn" (7), un rei moro que feia cara de ric havia estat set anys d'esclau a Mallorca. L'aglapí un bastiment de guerra quan anava en una barca i el dugueren a l'illa a vendre'l per esclau. Més endavant, un mallorquí que es trobà a terra de moros i que necessitava doblers per comprar una mercaderia, topà amb aquest moro qui, agraït pel bon tracte que li donaren els mallorquins, li deixà mil lliures durant sis mesos. A "Ses tres flors", en Miquelet havia anat amb una gran barcada de safrà a ca'l rei moro qui, a canvi, decidí omplir-li la barca d'obra fina per a son pare i per a ell les tres flors que més li agradassin.

Al mateix temps que els mallorquins lluitaven i es defensaven com podien dels atacs i invasions dels moros, mantenien una visió del seu país d'origen quasi paradisiaca, ple de palaus encantats, d'immenses riqueses, d'obres fines, luxe i tresors a rompre. Aquesta visió utòpica i mitificada del paï-

sos moros era compartida a totes les terres espanyoles, on pervivia la creença que "hi corrien rius de mel, mons girats de l'enrevés i paradisos; en una paraula, que era xauxa"(8).

Il·lustració de "Es mèl.loro rosso",
original de Francesc de B. Moll

A l'esmentada rondalla de "Ses tres flors", en Miquel va romandre a ca'l rei moro veient coses i més coses que eren de les més de veure del món. En "Es raïm del rei moro amb set pams de morro", resulta que és a ca seva on hi ha raïms més grossos; és un grandíols verger que fa un cuculló enmig, i just en el cuculló hi ha set cases que no tenen fi de grans, de ben moblades i de ben enllestides(9). A les muntanyes que trobam a mà esquerra, entre Sant Llorenç des Cardassar i Artà, dins la possessió de Salma, la gent les anomena "ses muntanyes des tresor", perquè els moros hi amagaren tot l'or i la plata en veure que venia el rei en Jaume(10). Dins el puig de sa Font, de Son Servera, els moros hi realitzaren projectes fantàstics ja que, segons contaven els vells, tot el puig era buit i dintre hi feren una gran sinia, i tengueren l'acudit de posar-hi rodam, rest, cadufos i tot de pedra fina(11). "Sa llàmpria meravellosa" és una versió de la famosa "Història d'Alad·din i la seva llàmpada", un conte àrab inclòs dins l'amplíssima recopilació del segle X, "Les mil i una nits". A la nostra rondalla, l'heroi es dirà Joanet, ell i son pare són cristians, i l'antiheroi és un oncle seu moro qui no té més currolla que prendre-li la llàmpria. Ho aconsegueix, però en Joanet, com no podia ser d'altra manera, la recuperarà. També hi surt un esclau negre que és màgic i un palau set vegades més gran que el del rei cristià. Tota una reinterpretació del famós conte, adaptant-lo a la nostra cultura.

Les característiques exposades són molt generals perquè, com deia al principi, el pensament popular redueix la

història a unes minimes expressions clares i contundents que no permeten entrar en matisacions. Amb raó diuen que la realitat sempre supera la fantasia, que no és més que un joc mental per fugir d'allò que realment és complicat. Les rondalles no diuen que una part dels captius de Berberia renegaren de l'antiga religió per així aconseguir més fàcilment la seva llibertat, o que els mercaders ja posaven els guanys per damunt qualsevol altra consideració; d'això no en podien parlar i les rondalles no ho recullen. Encara que els mallorquins mitificassin la cultura mora, allò que havia de quedar clar era que els nostres herois eren els millors i la nostra cultura era l'exemple a seguir.

Josep Terrassa

Notes

- (1) Tom III
- (2) Tom XIII
- (3) Tom I
- (4) Tom X
- (5) Tom IV
- (6) Tom VII, pàg. 113
- (7) Tom XV
- (8) Emilio Sola. "La cruz de la cristiandad. Los renegados i la pirateria berberisca". Historia 16, núm. 238, febrer 1996.
- (9) Tom VI
- (10) Tom V
- (11) Tom XXIV

Il·lustració de "En Ferrandi", original de Josep Moll

Antoni M. Alcover i Sureda va publicar, l'any 1896, el primer volum del seu *Aplec de Rondalles Mallorquines*. Cent anys després, tot Mallorca ha esclatat en homenatges. La popularitat assolida per les contarelles durant aquest "Any de les rondalles", és només comparable a l'èxit obtingut per la publicació del primer volum de *L'Aplec*, ara fa cent anys: què no pot fer una bona campanya de màrqueting! Des dels diferents actes s'ha donat a les rondalles una nova funcionalitat. I ja està bé, perquè les rondalles troben en aquesta nova funcionalitat l'única garantia de supervivència.

1. Rondalla, mite, llegenda

El doctor Josep A. Grimalt defineix la rondalla com una narració anònima i en prosa, transmesa oralment, de fets imaginaris (GRIMALT, 1978: 12). La paraula "RONDALLA" no troba cap terme equivalent en llengua castellana, la qual expressa aquest concepte amb els mots "CUENTO POPULAR". L'alemany posseeix el substantiu "MARCHEN", mentre que l'anglès usa el terme "FOLKTALE" en un sentit semblant; un 'folktale' és, a més d'una rondalla meravellosa, qualsevol forma de prosa tradicional tant oral com escrita; aquesta última accepció del mot anglès 'folktale' serviria també per a definir el que nosaltres anomenem mites i llegendes.

	MITE	RONDALLA	LLEGENDA
personatge	El protagonista és un home d'origen diví. Els seus actes no poden ser imitats pels humans. El receptor l'admirava i li ret culte.	Es un home del poble. Una persona qualsevol sotmesa a una sèrie de proves. Fins i tot quan pertany a la classe social alta -el és el fill del rei- es troba molt unit als humans. Pot rebre el nom a través d'un incident de les seves accions. El receptor s'hi identifica.	Es un home-heroi que destaca per la seva personalitat. Només els éssers extraordinaris els poden imitar. És un personatge amb nom propi que pot provenir de la història. El receptor l'admirava.
funció	Té una força social que el fa influir sobre la conducta dels individus; dona sentit a la seva existència.	La rondalla té una força social que la fa transmissora de la cultura, perquè és una metàfora del món. Té funció lúdica, estètica i didàctica.	Explica la història d'un col·lectiu i estableix una relació afectiva entre els individus i l'espai que ocupen.
temps i espai	Situen la narració en un moment que suposem que va precedir tots els temps.	No hi ha ni espai ni temps concret. L'acció de la rondalla s'esdevé en un temps indefinit.	L'acció es localitza en un espai i un temps concret.
realitat i ficció	Conten un fet que donen cos a veritat. Exigim esser creguts.	Creem la pròpia realitat. Narrem un fet considerat fictici.	Explica un fet que té quelcom de real, un fenomen natural.
el text	El text és finit per la tradició. Existeix una única versió.	Són de tradició oral i en prosa. Cada conta-dor recrea la rondalla.	

De fet, molts d'estudiosos defineixen conjuntament els conceptes de rondalla, mite i llegenda. Fins i tot Mn. Alcover recull, a l'últim volum del seu *Aplec de rondalles*, algunes llegendes. Per això, cal que nosaltres, també, delimitem les fronteres entre aquests tres gèneres de la narrativa de tradició oral:

2. Origen de les rondalles

Existeixen diferents teories sobre l'origen de les rondalles. Una d'aquestes, la defensada pels filòlegs alemanys Jacob (1785-1862) i Wilhem Grimm (1786-1859) considera que les rondalles provenen dels mites. A més, els estudiosos de l'origen de les rondalles expliquen que els mateixos relats populars es contenen a llocs absolutament distants de la terra. És a dir, que existeixen unes estructures universals comunes a tots els contes que el contingut de cada cultura basteix amb les característiques bàsiques del lloc on viu. Així, per exemple, la rondalla "Na Magraneta", és una versió mallorquina del conte europeu "La Blancaneu"; "La Cendrosa" té la seva versió mallorquina a "N'Estel d'Or"; "La Bella i la Bèstia" es converteix en la rondalla mallorquina "Es Murterà del rei de França",...

La universalitat dels contes populars pot ésser explicada de diferents maneres: per una banda, és possible que la imaginació de l'home sigui tan semblant pertot arreu que inventi les mateixes històries a tots els indrets de la terra. Per altra banda, els contes d'una cultura concreta, prioritàriament els contes orientals, es podrien haver estès, des del seu lloc d'origen, per tot Europa.

Nosaltres no ens detindrem a explicar aquestes teories, ja que el folklorista rus Vladimir Propp ens acusaria, com féu amb els seus contemporanis, d'haver perdut el temps esbrinant l'origen de les rondalles, en comptes de parlar de les rondalles en si mateixes. El que farem és enumerar una sèrie de característiques que les rondalles mallorquines comparteixen amb les europees:

1. Les rondalles mallorquines comencen i acaben, com totes les europees, amb una fórmula de començament i acabament: "Això era i no era", "Hi havia un rei que parava faves, li queien ses baves, a dins es ribell", "Rondalla va, rondalla ve, si no l'escoltau, no la diré". Aquestes fórmules ens indiquen que comença un moment de ficció. També al final del relat ens tanquen l'espai màgic: i si no són vius són morts i en el cel ens veurem tots plecats.

2. Encara que la rondalla se situï en un lloc concret, ben aviat oblidam aquesta concreció per trobar-nos en un espai i en un temps indefinits, que també són propis de les rondalles europees.

3. Els personatges són plans. El seu físic és poc descrit. Els herois poden ésser "joves i bells" i les heroïnes "l'al.lota més garrida que hi ha baix la capa de Déu", i sovint són caracteritzats a través dels seus actes, sempre encaminats a obtenir una finalitat justa. Aquests personatges han de realitzar una sèrie de proves que remeten als rituals d'iniciació que havien de superar els adolescents de les societats primitives per a esdevenir adults. Al final d'aquestes proves assoleixen un estat de vida superior, i per tant, acaben amb un final feliç.

4. Les rondalles es creen per esser contades; viuen en l'oralitat durant molts d'anys fins que algú decideix fixar-les per escrit. El contador recrea la rondalla cada cop que l'explica. A Mallorca Mossèn Alcover fa una versió molt peculiar dels materials recollits de boca del poble, a final del segle XIX, moment en què es dona un autèntic afany de recopilació de materials folklòrics.

3. Els recopiladors de rondalles

Al segle XVII, Charles Perrault (1628-1703) divulgà els seus "contes des Fées" per Europa. L'obra de Perrault, escrita primerament en versos poc reeixits i reelaborada, després, per a l'entreteniment de la cort, és una trivialització de moltes de les històries de la tradició oral. Perrault acostuma concloure les seves narracions amb un afegit satíric i una conclusió moralitzant que resulta molt ingènua. Malgrat tot, Perrault va aconseguir despertar l'interès pels contes i incentivar recerques posteriors de contes populars.

És, però, al segle XIX, amb el Romanticisme europeu en el seu vessant historicista i amb el ressorgiment dels nacionalismes, quan els filòlegs alemanys Jacob i Wilhem Grimm recullen les seves històries que res no tenen a veure amb les de Perrault. La pretensió dels dos filòlegs alemanys no sorgeix de cap intenció superficial: volen reunir una col·lecció exhaustiva de tots els contes de tradició oral. Amb totes les versions que els germans Grimm recullen d'una mateixa rondalla intenten trobar la "urnform", la forma primigènia i original, per tal de restituir-la tan rigorosament com sigui possible en el llenguatge popular. D'aquesta manera fan la primera recopilació de caire pretesament científic d'Europa. Publiquen la primera edició de les seves rondalles, sota el títol *Kinder und Hausmärchen* entre 1812 i 1815.

Els recopiladors catalans no són tan científics, però parteixen d'un ideal semblant: el Romanticisme. Aquest, amb tot el que suposa de reivindicació del fet nacional, propicia l'anomenada Renaixença, durant la qual es dona a Catalunya -com a conse-

quència de l'interès per la recuperació de la llengua i cultura catalanes- un afany de recopilació de rondalles, cançons, llegendes, etc. Els homes de la Renaixença recullen material lingüístic, però també material folklòric, perquè creuen que en les creacions populars es troba l'expressió més genuïna de l'ànima del poble. Vegeu el mapa on anotam, sobre el lloc on realitzaren la seva recerca, el nom dels principals recopiladors de rondalles als Països Catalans, juntament amb la data de publicació del seu primer volum de rondalles:

4. La recopilació d'Alcover

L'estudiós de les rondalles Josep A. Grimalt es refereix a l'interès d'Alcover per les rondalles afirmant que: "(...)La motivació que va determinar la gestació d'Alcover responia a un ideal romàntic segurament no gaire distint al que va inspirar el KINDER UND HAUSMARCHEN (1812) dels germans Grimm i les imitacions de llurs seguidors immediats. La dèria d'arreglar rondalles de boca del poble era típicament romàntica. El Romanticisme, al temps que exaltava la individualitat de l'artista creador, descobria els valors de les creacions anònimes i les idealitzava, veient-hi l'expressió de l'ànima del poble (...)". (GRIMALT, 1978:7).

De fet, quan, a petició de Leo Spitzer, Antoni M. Alcover explica l'any 1930 els motius que l'han duit a començar la seva recerca, manifesta aquesta adscripció als ideals romàntics:

"He fet mon aplec per amor a les mateixes rondalles, per salvar-les del naufragi, de la desaparició, de l'oblit que les amenassava. Les he replegades, escrites y publicades per que poguessen tornar córrer entre la gent mallorquina"(A.M. ALCOVER, *Com he fet mon Aplec de Rondalles mallorquines*, dins (MASSOT, 1985:93)).

I continua:

"Veïst'ací aquestes bones de rondalles. Totes són filles, naturals o adoptives de la mussa popular de Mallorca; totes han crescut dins la seva falda naterna (...). Són carn de la nostra carn, sanch de la nostra sanch, vida de la nostra vida". (Citat per Josep A. GRIMALT, 1978, pag. 7).

Alcover es va sentir atret pel folklore essent molt jove. De seminarista va escriure unes narracions en castellà de caràcter popular que imitaven les d'Antonio Trueba. Fou el bisbe Josep Miralles qui el va convèncer perquè canviàs la llengua castellana per la catalana de Mallorca. I prou que se'l cregué, perquè ja el 1881 va guanyar un premi de poesia en català. Per aquest temps començava a recuperar les rondalles que ell sabia de quan era infant i que publicà el 1885 en un volum titulat *Contarelles d'en Jordi des Recó*. En els anys següents en continuà publicant a les revistes mallorquines: "L'Ignorància", "Almanaque Balear", "El Isleño" i "Museo Balear". No fou fins al 1896, ara fa cent anys, quan enllistí el primer dels vint-i-quatre volums que actualment coneixem.

La recerca havia començat a l'estiu del 1889:

“Comensí per fer contar a mon pare y a ma mare les que sabien, que eren moltes y que les m’havien contades mil vegades en la meya minyonia. Llavó vaig acudir a mos germans majors y

mallorquins com Tomàs Forteza, Costa i Llobera i Pere Orlandis:

"(...) Un altre dever, també de rigorosa justícia, m'obliga a fer constar lo molt que m'han ajudat i il·lustrat en la selecció i triadella de les mateixes rondaies, mos amics de cor, glòria i honor de les lletres pàtries, Moss. Miquel Costa i Llobera, En Tomàs Forteza i En Pere Orlandis. Ells amb llur bon gust i fina crítica i amb una generositat i franquesa que mai los agrairé prou, m'han assistit una cosa de no dir enmig d'una feina (...)" (Antoni M. ALCOVER, Pròleg a la segona edició de *L'Aplec*, (Ciutat, 1915)).

5. La publicació de *L'Aplec*

L'any 1896, ara fa, justament, cent anys, surt el primer volum d'*Aplec de Rondaies Mallorquines*, que troba gran acceptació a tot l'illa. Sembla que Alcover es va sorprendre de l'èxit:

"(...) jo que tenia por, com el vaig emprendre, que la gent se'n riuria i negú ho voldria llegir! Poc m'ho esperava que al cap d'una partida d'anys n'haguéssem de fer una nova edició! Així és estat, gràcies a Déu. La primera la començarem de mil exemplars, i sortia en quaderns de xeixanta-quatre planes i per subscripció. Anà creixent aquesta com un diner de fil i n'haguérem d'augmentar la tirada fins a dos milenars. An el T. II mancà la subscripció una mica, com era natural. Ens feu por una tirada grossa i tan extraordinària per Mallorca i la reduïrem a mil tres-cents exemplars. Els fets han demostrat que ens erràrem de cap a peus, puis seguien i segueixen les Rondaies venent-se constantment (...)"

L'èxit continuà i les contarelles foren prou elogiades: Marià Aguiló l'encoratjà, les revistes de folklore sol·licitaren permís per traduir-lo a l'anglès, francès, txec i alemany. Frederic Mistral i Leo Spitzer lloaren la feina d'Alcover. Però, juntament amb elogis arribaren les crítiques:

Giuseppe PITRE li qüestiona la validesa dels seus informadors orals, entre els quals n'hi ha que pertanyen a la classe social alta, a més de saber llegir. Diu que les seves rondalles eren més llargues que les recollides per l'Arxiduc Lluís Salvador d'Hamburg, fet que posa en evidència la seva intervenció en el recull en qüestió.

L'escriptor mallorquí Llorenç RIBER (1881-1958) li critica el llenguatge utilitzat. El qualifica d'excessivament "manacorí" i considera que hauria d'esser més illenc. Remarca, a més a més, que els quatre primers volums són molt més ben escrits que la resta.

El lingüista Antoni GRIERA (1887-1973) es capfica en l'ús del lèxic i la fraseologia, que considera una invenció d'Alcover.

Tot i amb això, les rondalles s'han continuat reeditant. El volum vint-i-quatre de la primera edició va sortir a la venda l'any 1930: són quasi cinquanta anys de feina, de publicació -els tres primers volums sortiren un cada any, a partir del 1896, el quart va sortir més tard, l'any 1904, el setè el 1916 i així successivament-. A partir del 1923 les rondalles aparegueren il·lustrades pels germans Francesc de Borja i Josep Moll. Prat s'encarregà dels dibuixos del volum setè, Miquel Salvà il·lustrà els volums catorzè i setzè. Els toms restants són il·lustrats per Ramon Cava-

ller. A la mort d'Alcover les rondalles s'editaren a diferents impremtes de Sóller, Palma i Barcelona. Fins i tot, quan el 1924 Alcover muntà la seva pròpia impremta, en dues sales del col·legi de Sant Francesc de Ciutat, la dedicà exclusivament a la publicació del diccionari i continuà editant les rondalles fora de casa.

Les rondalles s'han traduïdes i reeditades moltes vegades. Se n'han fet volums antològics, emissions radiofòniques, presentacions en còmic, adaptacions a contes infantils, representacions i adaptacions teatrals. Sens dubte, un dels aspectes recents més suggerents des de l'edició primera és l'edició crítica que està a punt de sortir.

De fet, en commemoració del centenari de la primera edició de les rondalles, l'editorial Moll ha volgut preparar una edició crítica de les rondalles, que conté, a més de la versió final d'Alcover, les notes que aquest en va prendre dels seus informadors orals. L'encarregat d'aquesta edició és el Dr. Josep A. Grimalt. La novetat que ofereix aquesta edició és la classificació de les rondalles segons l'índex internacional de classificació de rondalles d'Aarne-Thompson. Aquest índex estableix una classificació de les rondalles on tots els contes populars hi tenen cabuda (meravelloses, d'animals,...). Això, a més d'afavorir els estudis comparatius, impulsarà la difusió internacional de les rondalles de Mn Alcover. A la vegada la nova edició presentarà unes petites variacions en l'ortografia que facilitaran la lectura, sense modificar la que es pugui fer en veu alta. Tot això serà molt útil per als futurs estudiosos de les rondalles, a la vegada que facilitarà la seva difusió internacional. D'aquesta manera, es farà justícia a la feina d'Alcover.

Francesca Sureda Font

Bibliografia bàsica:

José A. GRIMALT, *La classificació de les rondalles de mossèn Alcover com a introducció a llur estudi*, "Randa" VII (1978), 5-30.

Maria de la Pau JANER, *Les rondalles del cicle de l'espòs transformat*, (Frankfurt, Domus Editoria Europaea, 1993).

José MASSOT I MUNTANER, *Antoni M. Alcover i la llengua catalana*, (Barcelona, Abadia de Montserrat, 1985); *Els mallorquins i la llengua autòctona*, (Barcelona, Curial, 1985).

▪ Francesc de B. MOLL, *Un home de combat*, (Mallorca, Moll 1983).

Els monogràfics de la revista "Lluc" de setembre-octubre de 1982 titulat *Homenatge a Mossèn Alcover* i del mes de novembre de 1995 titulat *Les Rondalles mallorquines, cent anys*.

100 anys de Rondalles

*Edició conjunta de
Flor de Card i Cap Vermell*

